



วารสารสื่อวิชาการและวิจัย

JOURNAL OF EDUCATIONAL RESOURCES AND RESEARCH (JERR)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 กันยายน- ธันวาคม 2568 Vol.1, No.3 September-December 2025

ISSN: 3057 - 1936 (Online)

2025



วารสารสื่อวิชาการและวิจัย



jerr2568@gmail.com



วารสารสื่อวิชาการและวิจัย

Journal of Educational Resources and Research

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 [กันยายน-ธันวาคม 2568]

Vol. 1 No. 3 [September-December 2025]

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของนักวิจัย นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของนักวิชาการและนักวิจัย รวมถึงนิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
3. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ตามวิถีของการศึกษาเชิงวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กระบวนการพิจารณาบทความ

บทความทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ ในลักษณะปกปิดความลับของทั้งสองฝ่าย (Double blind peer-reviewed) ที่ผู้พิจารณาบทความจะไม่ทราบชื่อ หรือข้อมูลของผู้นิพนธ์บทความ และผู้นิพนธ์บทความก็ไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความเช่นกัน และการเผยแพร่บทความในวารสารสื่อวิชาการและวิจัยนี้ ผู้นิพนธ์บทความจะต้องปฏิบัติตามเกณฑ์จริยธรรมของนักวิชาการอย่างเคร่งครัด สำหรับผลที่ได้จากการศึกษาและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความของวารสารฉบับนี้ถือเป็นทัศนะของผู้นิพนธ์บทความแต่ละท่าน จะไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสื่อวิชาการและวิจัยแต่อย่างใด

เจ้าของวารสาร

มูลนิธิบวรเพื่อการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

เลขที่ 33 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10170

โทร. 089 783 2122 อีเมล jerr2568@gmail.com

ติดต่อและสอบถามข้อมูล

Phone : 095 235 3269

E-mail : jerr2568@gmail.com

Facebook : วารสารสื่อวิชาการและวิจัย

Website : <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JERR>

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์
รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ เตชะวิญญูธรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

บรรณาธิการ

ดร.ณทิพรดา ไชยศิลป์

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ละอองดาว เตชะวิญญูธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธา หริมเทพาธิป
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพมาศ เสวตวรโชติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดล ดีไทยสงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรัชย์ ชูคง
ดร.มณูญ สอนโพนงาม
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ
ดร.ศุภศักดิ์ บุญยะสุต
ดร.ศศิณาด นุชเกษม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยพิษณุภัณฑ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ฝ่ายประสานงาน

นายสิทธิกร คล้ายวงศ์

ฝ่ายพิสูจน์อักษร

นายพัฒนกฤษ มาร์กัส

ฝ่ายสมาชิกวารสาร

นางสาวพิชญากร มาร์กัส

ฝ่ายนิติกร

นายวันชัย โพธิ์อุไร
นายธรรมจักร ยันต์ภูมมาตร

บทบรรณาธิการ

วารสารสื่อวิชาการและวิจัย ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน-ธันวาคม 2568 (2025) ซึ่งฉบับนี้จะมีบทความวิชาการที่มีเนื้อหาจากกลุ่มผู้พิมพ์ที่หลากหลาย ทั้งนี้ทุกบทความจะต้องผ่านการกลั่นกรองพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินคุณภาพบทความ ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบันที่มีได้อยู่ในสถาบันเดียวกันกับผู้ตีพิมพ์บทความ พร้อมทั้งมีคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กันกับเนื้อหาของบทความเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร ทั้งนี้ บทความวิชาการที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal citation index Centre-TCI) โดยบทความวิชาการประจำฉบับนี้จะมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

บทความวิจัยมีจำนวน 2 บทความ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์เชิงนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เขียนโดย นันทวรรณ หนูดี และณัฏฐ์ ยนต์ทอง คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข 2) ภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอาธรมณ์ของผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง เขียนโดย ชานาภา คำหวาน และณัฏฐ์ ยนต์ทอง คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข

บทความวิชาการมีจำนวน 3 บทความ ได้แก่ 1) คุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำในศตวรรษที่ 21 เขียนโดย เอกลักษณ์ เพ็ญพรหม ศูนย์พอเพียงศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 2) การบูรณาการโคก-หนอง-นาอินทรีย์วิถีพุทธเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เขียนโดย สุรัชย์ ชูคง วิทยาลัยพินิจบัณฑิต ศูนย์การศึกษาอุดรธานี 3) บทบาทของนางสุชาดาที่มีต่อพระพุทธศาสนา: ศึกษาวิเคราะห์ เขียนโดย พระใบฎีกาวาทีต จารุธมโม และเพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการนี้กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ประเมินบทความ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของการประเมินคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Journal citation index Centre (TCI)

ดร.ณทิพรดา ไชยศิลป์

บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
◆ ความสัมพันธ์เชิงนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 The Ethical Ecological Relationship with the Educational Administration of Educational Personnel, Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1 นันทกรณ์ หนูดี, ถนัด ยันต์ทอง	1
◆ ภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง Ethical Leadership and Emotional Regulation of Executives among Educational Personnel under the Jurisdiction of New Bang Bua Thong Municipality ชานาภา คำหวาน, ถนัด ยันต์ทอง	12
◆ คุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำในศตวรรษที่ 21 Morality and Ethics of Leaders in the 21st Century เอกลักษณ์ เฟื่องพรหม	22
◆ การบูรณาการโคก-หนอง-นาอินทรีย์วิถีพุทธเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน Integrating Khok Nong Na, Organic Farming and Buddhist Way for Sustainable Development สุรัชย์ ชูคง	35
◆ บทบาทของนางสุชาดาที่มีต่อพระพุทธศาสนา: ศึกษาวิเคราะห์ Suchada's role in Buddhism: Analytical Study พระใบฎีกาวาทีต จารุธมโม, เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย	49
◆ คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	59
◆ ขั้นตอนการส่งและพิจารณาบทความ	63

ความสัมพันธ์เชิงนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

The Ethical Ecological Relationship with the Educational Administration of Educational Personnel, Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1

นันทกรณ หนูดี¹ ธนัต ยันต์ทอง²

Nanthakorn Noodee¹, Thanat Yanthong²

คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข^{1,2}

Faculty of Social Sciences and Education, Thongsook College, Thailand^{1,2}

Corresponding author, e-mail: versiongolf@gmail.com¹

Received: September 22, 2025; **Revised:** October 27, 2025; **Accepted:** November 04, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับนิเวศวิทยาทางจริยธรรม 2) ศึกษาการบริหารสถานศึกษา และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 396 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า 1) นิเวศวิทยาทางจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อันดับ 1 คือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ รองลงมา คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ตามลำดับ 2) การบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อันดับที่ 1 คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานงบประมาณ และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ตามลำดับ 3) ความสัมพันธ์เชิงนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา โดยภาพรวมมีค่าความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาทางจริยธรรม; การบริหารสถานศึกษา; บุคลากรทางการศึกษา

Abstract

This research aimed to 1) Study the level of ethical ecology, 2) Study the level of educational administration, and 3) Examine the relationship between ethical ecology

and educational administration among educational personnel under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1. The sample group used in this research consisted of 396 educational personnel. The research instrument was a questionnaire, and the statistical methods used for data analysis were mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient analysis.

The findings revealed that 1) The overall level of ethical ecology was relatively low. When considered by aspect, the highest was achievement orientation, followed by morality, ethics, and professional ethics, and the lowest was self-development, respectively. 2) The overall level of educational administration was at a moderate level. By aspect, the highest was academic administration, followed by personnel administration, budget administration, and the lowest was general administration, respectively. 2) The relationship between ethical ecology and educational administration among educational personnel under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1 was found to be positively correlated at a moderate level, with statistical significance at the 0.01 level.

Keywords: Ethical Ecological; Educational Administration; Educational Personnel

บทนำ

แนวคิดการบริหารเชิงบูรณาการ ถือเป็นหลักการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการองค์กรและระบบการศึกษา โดยเน้นการผสมผสานองค์ประกอบต่างๆ ให้สามารถดำเนินงานร่วมกันอย่างมีคุณภาพ ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มอำนาจในการบริหารจัดการของสถานศึกษา และเปิดโอกาสให้ผู้บริหารสามารถปรับบทบาทและหน้าที่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาในปัจจุบัน (พิมพ์ภัส ประสิทธิ์เตสัง และคณะ, 2562) สารสำคัญของการบริหารเชิงบูรณาการประกอบด้วยการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์และเป้าหมายร่วมกัน การบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเพื่อลดความสูญเสียและเพิ่มผลลัพธ์ของการดำเนินงาน การบริหารที่มุ่งมองอนาคต ซึ่งเน้นการวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาล่วงหน้า รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพและความปลอดภัยของบุคลากร ซึ่งเอื้อต่อสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน อีกทั้งยังครอบคลุมถึงการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยการเสริมสร้างระบบการสื่อสารภายในองค์กรให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้นการบริหารในลักษณะนี้เอื้อต่อการจัดลำดับความสำคัญของภารกิจ ลดความเสี่ยงในการดำเนินงาน และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างทันท่วงที ซึ่งการมององค์รวมแทนการแยกส่วนจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในเชิงระบบ รวมถึงส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวของบุคลากรในสถานศึกษา (พิมพ์ภัส ประสิทธิ์เตสัง และคณะ, 2562)

สถานศึกษาในฐานะองค์กรหลักทางการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยเน้นการให้บริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาในฐานะศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ มีหน้าที่ในการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยความสำเร็จของการดำเนินงานจำเป็นต้องพึ่งพาความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่าย (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2557) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสำคัญต่อ

ทิศทางการพัฒนาองค์กร โดยเฉพาะในฐานะผู้นำทางการศึกษา ซึ่งต้องส่งเสริมแนวคิดและนวัตกรรมใหม่ๆ สนับสนุนความร่วมมือกับเครือข่ายทางวิชาชีพ ปรับตัวให้ทันต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษา รวมถึงเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เข้มแข็ง ผู้บริหารที่มีศักยภาพสามารถจัดการทรัพยากร ทั้งบุคลากรและสิ่งสนับสนุน ให้ทำงานสอดคล้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจ รักษาความสามัคคี และส่งเสริมให้บุคลากรมุ่งมั่นในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา (วาโร เฟิงสวัสดิ์, 2557) แนวคิดเรื่องประสิทธิผลของโรงเรียน มีความสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม และสามารถพัฒนาศักยภาพตามมาตรฐานสากล (Grisay & Mahlaek, 1991, อ้างถึงใน มาโนชญ์ อรรฆทรัพย์โชค, โสภี ววิฒน์ชาญกิจ และในตะวัน หอม, 2562) ตามแนวทางของสถาบันนานาชาติเพื่อการวางแผนการศึกษาของยูเนสโก การพัฒนาคุณภาพการศึกษาควรพิจารณาใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนการสอน (ทั้งบุคลากรและเครื่องมือ), กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองผู้เรียน และคุณภาพของผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนสามารถประเมินได้จาก 4 ด้าน ได้แก่ (1) ความสามารถในการสร้างผลสัมฤทธิ์สูงให้กับนักเรียน (2) การพัฒนาทัศนคติที่ดีของผู้เรียนให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม (3) ความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และ (4) ความสามารถในการจัดการปัญหาภายในโรงเรียนด้วยวิธีการบริหารที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น (ภาคภูมิ ทองลาด, 2561)

แนวคิดนิเวศวิทยาทางจริยธรรม ได้รับการนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างแพร่หลาย โดยเน้นการสร้างสมดุลระหว่างคุณธรรมและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยแบ่งออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการที่เน้นจริยธรรมในการจัดการเรียนรู้ การบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใส การบริหารบุคลากรด้วยความรับผิดชอบ และการบริหารงานทั่วไปที่เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมและเอื้อต่อการเรียนรู้ (Bronfenbrenner, 1974; อ้างถึงใน ในตะวัน กำพ้อม และคณะ, 2568) แม้แนวคิดดังกล่าวจะมีประโยชน์ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีธรรมาภิบาลและศักยภาพสูงขึ้น แต่ยังคงมีข้อจำกัด เช่น ความไม่เข้าใจแนวคิดในระดับบุคลากร ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความขัดแย้งระหว่างจริยธรรมกับเป้าหมายเชิงเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของการบริหาร

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาแนวคิดนิเวศวิทยาทางจริยธรรมให้สอดคล้องกับบริบทการทำงานจริง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาตนเองของบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เหมาะสม พร้อมนำหลักการเชิงนิเวศวิทยาทางจริยธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของต้นให้สามารถทำหน้าที่ผู้บริหารมืออาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพในทุกกระดับ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับนิเวศวิทยาทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางลำดับขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมและวางแผนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การกำหนดปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการศึกษา การทบทวนวรรณกรรม การกำหนดตัวแปร การสร้างเครื่องมือ และการเตรียมการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงานวิจัย เป็นการนำเครื่องมือที่พัฒนาแล้วไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และควบคุมคุณภาพของข้อมูลให้ถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผล พร้อมทั้งอภิปรายผล และเสนอข้อเสนอแนะตามผลการศึกษา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 9,361 คน ปี 2567

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ คือ บุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 396 คน ได้มาโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางของ Krejcie & Morgan (1970, อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น 396 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ระดับนิเวศวิทยาทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ซึ่งออกแบบในลักษณะของคำถามแบบปลายปิด ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ระดับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบปลายปิด ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานทั่วไป

รูปแบบการตอบแบบสอบถามใช้มาตราการประเมินค่า (Rating Scale) แบบ 6 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) โดยอ้างอิงแนวทางการแปลค่าจากงานของ Chang (1993) และ Sowers (2004) ซึ่งอ้างอิงใน ในตะวัน กำหอม (2559) โดยมีรายละเอียดดังนี้ 6 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง, 5 = เห็นด้วย, 4 = ค่อนข้างเห็นด้วย, 3 = ค่อนข้างไม่เห็นด้วย, 2 = ไม่เห็นด้วย, 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4. การพัฒนาเครื่องมือ

1) นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และพิจารณาความเหมาะสมของถ้อยคำ สำนวน และความชัดเจนในการสื่อความหมาย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item-Objective Congruence) เพื่อวัดความสอดคล้องของคำถามกับตัวแปรที่ต้องการศึกษา

2) ดำเนินการทดสอบความเหมาะสมของแบบสอบถามโดยการทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งไม่ได้อยู่ในกลุ่มประชากรของการวิจัย จำนวน 30 คน

3) ประเมินค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งจากการคำนวณได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .879 แสดงว่าเครื่องมือมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง

4) นำแบบสอบถามที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบและพัฒนาแล้ว ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงในกลุ่มประชากรเป้าหมาย

5. วิธีการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 396 ชุด ซึ่งเท่ากับจำนวนประชากรทั้งหมดที่ศึกษา โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) แจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มเป้าหมาย พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามอย่างถูกต้องและชัดเจน

2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถควบคุมคุณภาพและความครบถ้วนของข้อมูล

3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม หากพบแบบสอบถามที่กรอกไม่ครบหรือไม่สมบูรณ์ จะดำเนินการแจกแบบสอบถามใหม่ให้แก่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน

4) นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ทางสถิติ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับนิเวศวิทยาทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean: M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการบริหารสถานศึกษา ใช้วิธีการวิเคราะห์เช่นเดียวกัน คือ ค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

โดยการแปลผลค่าเฉลี่ยจะอิงเกณฑ์การตีความตามแนวทางของ Chang (1993) และ Sowers (2004) ที่อ้างอิงใน ในตะวัน กำหอม (2559) ดังนี้

1.00 – 1.49 = ระดับต่ำมาก

1.50 – 2.49 = ระดับต่ำ

2.50 – 3.49 = ระดับค่อนข้างต่ำ

3.50 – 4.49 = ระดับค่อนข้างสูง

4.50 – 5.49 = ระดับสูง

5.50 – 6.00 = ระดับสูงมาก

7. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง นิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษา ของบุคลากรทางการศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ใช้วิธีวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ตามแนวทางที่อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม (2559) โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายของค่าความสัมพันธ์ ดังนี้

มากกว่า 0.90 = ความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก

0.71 – 0.90 = ความสัมพันธ์ในระดับสูง

0.30 – 0.70 = ความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

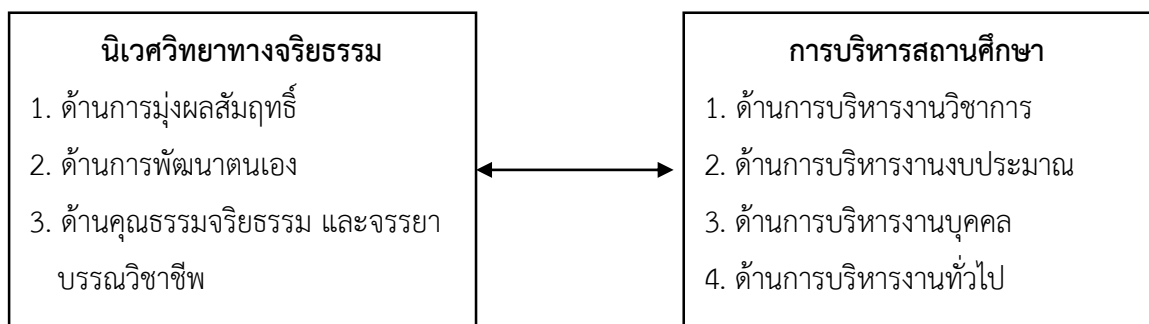
ต่ำกว่า 0.30 = ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

0.00 = ไม่มีความสัมพันธ์

8. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ใช้ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน ดังนี้ ค่าเฉลี่ย (Mean) เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) การคำนวณและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดดำเนินการผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ที่ใช้ในการวิจัยทางการศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย



แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับนิเวศวิทยาทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า มีระดับค่อนข้างต่ำ โดยเมื่อนำมาวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ รองลงมา คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาตนเอง

2. ระดับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม พบว่า มีระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายด้าน

พบว่า ด้านการบริหารงานวิชาการ มีระดับค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคล ตามด้วย ด้านการบริหารงานงบประมาณ และด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการบริหารงานทั่วไป

3. ผลการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษา ของบุคลากรทางการศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม พบว่า มีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับปานกลาง และมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

1. นิเวศวิทยาทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ระดับนิเวศวิทยาทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ค่อนข้างต่ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านจริยธรรมภายในองค์กร โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาเทียบกับผลการศึกษาในบริบทอื่นๆ ซึ่งหลายพื้นที่แม้จะประสบปัญหาในลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่มีการพัฒนาเชิงระบบที่ต่อเนื่องและชัดเจนกว่า 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วันทนี จิราชนันต์ (2565), ฉวีวรรณ ฉัตรวิไล (2560) และจตุรพล แสนศิลา (2564) ซึ่งล้วนชี้ว่าบุคลากรทางการศึกษามักให้ความสำคัญต่อผลลัพธ์ที่ชัดเจน เช่น ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน หรือผลการดำเนินงานของสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม แม้การมุ่งผลสัมฤทธิ์จะเป็นสิ่งจำเป็น แต่หากขาดการวางรากฐานทางจริยธรรมที่มั่นคง อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ขัดกับจรรยาบรรณของวิชาชีพ เช่น การใช้วิธีการไม่เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือขององค์กรในระยะยาว 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งนับว่าเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นแกนสำคัญของความเป็นครูที่มีคุณภาพ ผลการศึกษาเปรียบเทียบกับ พิรพล บุรณะบุรี (2565) และวรรณพัทธ สือตรง (2565) ต่างยืนยันว่า “จรรยาบรรณวิชาชีพ” มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครูและผู้บริหาร อีกทั้งยังเป็นตัวกำหนดภาพลักษณ์ของสถานศึกษาในสายตาของนักเรียน ผู้ปกครอง และสังคม การแสดงออกเชิงจริยธรรม เช่น ความยุติธรรม ความเมตตา และการเป็นแบบอย่างที่ดี จึงควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการพัฒนาตนเอง เป็นองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนสำคัญของนิเวศวิทยาทางจริยธรรมในพื้นที่นี้ ทั้งที่ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะบริบทของการศึกษา 4.0 การพัฒนาตนเองเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทั้งคุณธรรมและความสามารถทางวิชาชีพ งานวิจัยของ ฉวีวรรณ ฉัตรวิไล (2560), วันทนี จิราชนันต์ (2565) และในตะวัน กำหอม (2559) ต่างพบว่าการพัฒนาตนเองมักถูกละเลย ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการเรียนรู้วิธีการใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการสอนในศตวรรษที่ 21 การไม่ให้ความสำคัญในประเด็นนี้ อาจนำไปสู่ความล้าหลังทั้งในด้านจริยธรรมและคุณภาพการจัดการเรียนรู้ โดยเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของ สมรักษ์ ท้าวเครือ (2565) และพิชามญช์ ลาวชัย (2562) ที่พบว่า บุคลากรในบางพื้นที่มีแนวโน้มในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรมออนไลน์หรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ทำให้สามารถยกระดับสมรรถนะการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา จากผลการศึกษาพบว่า การบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการบริหารที่ยังไม่เต็มศักยภาพ เมื่อนำมาแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) การบริหารงานวิชาการ เป็นด้านที่มีระดับสูงที่สุด สอดคล้องกับผล

การศึกษาโดย ฉวีวรรณ ฉัตรวิไล (2560) และ สมรักษ์ ท้าวเครือ (2565) ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามักให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรการวัดผล และการวิจัยในชั้นเรียน เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน และเป็นหัวใจ ของคุณภาพการศึกษาในยุคที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) การบริหารงานบุคคล อยู่ในลำดับถัดมา ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ พิชามญชุ์ ลาวชัย (2562) และ ภิชาพัชญ์ โหนา (2562) ที่เน้นว่าการบริหารบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพจะนำไปสู่ การสร้างทีมงานที่มีขวัญกำลังใจ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วต้องการผู้นำที่สามารถบริหารคนได้อย่างยืดหยุ่นและมีทิศทาง 2) การบริหารงานงบประมาณ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดด้านการวางแผนงบประมาณ การจัดสรรทรัพยากร และข้อจำกัดจากนโยบายที่มาจากส่วนกลาง ทั้งนี้งานของ ฉวีวรรณ ฉัตรวิไล (2560) ระบุว่า “ทรัพยากร การเรียนรู้” มักเป็นจุดอ่อนที่โรงเรียนจำนวนมากเผชิญ โดยเฉพาะในด้านความหลากหลายและการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม การบริหารงานทั่วไปเป็นด้านที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนถึงการขาดระบบสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ เช่น ระบบธุรการ อาคารสถานที่ และการบริหารความเสี่ยง ซึ่งมักไม่ได้รับความสนใจมากนัก ในระดับเชิงนโยบาย ซึ่งงานวิจัยของ สมรักษ์ ท้าวเครือ (2565) และ ภิชาพัชญ์ โหนา (2562) ต่างชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการทรัพยากรใหม่และการบริหารความต่อเนื่องในสถานศึกษายังเป็นประเด็นที่ต้องการ การพัฒนาเชิงกลยุทธ์

3. ความสัมพันธ์ระหว่างนิเวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นิเวศวิทยาทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกในระดับปานกลาง กับการบริหารสถานศึกษา ของบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ศึกษา โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งหมายความว่า สภาพแวดล้อมด้านจริยธรรม ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร มีบทบาทอย่างมีนัยยะต่อคุณภาพของการ บริหารจัดการในสถานศึกษา แม้อาจไม่ใช่ปัจจัยหลักเพียงหนึ่งเดียว แต่ก็ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า การบริหารงานวิชาการ มีความสัมพันธ์กับนิเวศวิทยาทางจริยธรรม สูงที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมรักษ์ ท้าวเครือ (2565) และ ฉวีวรรณ ฉัตรวิไล (2560) ที่เน้นว่า ความเป็นผู้นำทางวิชาการสามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการเรียน การสอนที่ดีและโปร่งใส ย่อมสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศที่ส่งเสริมคุณธรรมในทุกระดับ ด้านการบริหารงาน ทั่วไปมีความสัมพันธ์เป็นอันดับสอง ซึ่งอาจบ่งบอกถึงบทบาทของวัฒนธรรมองค์กรที่มีจริยธรรมเป็นระบบ และเปิดกว้างต่อความร่วมมือ โดยมีความเชื่อมโยงกับความไว้วางใจ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจของทุกภาค ส่วนส่วนด้านการบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานบุคคล มีค่าสัมประสิทธิ์ เท่ากันในระดับต่ำที่สุด ซึ่งอาจเป็นผลจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น งบประมาณที่ถูกกำหนดจาก ส่วนกลาง หรือภาวะเปียบด้านบุคลากรที่ลดทอนความสามารถในการบริหารงานอย่างอิสระ ซึ่งส่งผลให้ การแสดงออกด้านจริยธรรมในบริบทนี้ไม่ชัดเจนนัก ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณพัทร ชี้อตรง (2565), จตุรพล แสนศิลา (2564), ภิชาพัชญ์ โหนา (2562) และพิชามญชุ์ ลาวชัย (2562) ซึ่งต่าง สนับสนุนว่า สมรรถนะทางจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความมุ่งมั่น ภาวะผู้นำ และการพัฒนาตนเองล้วนส่งผล ต่อคุณภาพของการบริหารสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในยุคที่การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปตาม บริบทของเทคโนโลยีและสังคมใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีดังนี้ 1) ควรมีการสร้างระบบให้คำแนะนำช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญเพื่อให้นักเรียนมีทักษะและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน 2) ควรมีการวางนโยบายการจัดการเรียนการสอนที่ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถและมีทักษะด้านการอ่าน คิด วิเคราะห์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ

1.2 ด้านการพัฒนาตนเอง มีดังนี้ 1) ควรมีการมอบรางวัลแก่ครูที่มีผลงานดีเด่นในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นขวัญ และกำลังใจ 2) ควรมีการส่งบุคลากรเข้าร่วมประชุม อบรมเชิงปฏิบัติการ ภายนอกสถานศึกษา

1.3 ด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีดังนี้ 1) ต้องมีการใช้คำพูดหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความรัก ความปรารถนาดีต่อนักเรียน เพื่อนครู และผู้ปกครองด้วยวาจาที่สุภาพ นุ่มนวล และอ่อนโยน เช่น ไม่พูดตะโกน ไม่พูดตะคอกเสียงดังไม่พูดคำหยาบ 2) ต้องมีการใช้กิริยามารยาทที่สุภาพเรียบร้อย และแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับกาลเทศะ

2. ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนโยบาย และกระบวนการพัฒนาการบริหาร เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เพิ่มขึ้น

2.2 ทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารจัดการสถานศึกษาในสังกัดอื่นๆ และ/หรือระดับอื่นๆ เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาสถานศึกษาในสังกัดนั้นๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่



แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงเนวศวิทยาทางจริยธรรมกับการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- จตุรพล แสนศิลา และพชรวิทย์ จันทรศิริสร. (2564). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*. 8(2): 130-138. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/248623>
- ฉวีวรรณ ฉัตรวิไล. (2560). สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินการตามมาตรฐานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 6 จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- ในตะวัน กำหอม, ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, โกศล มีคุณ และอัจฉรา วัฒนางรงค์. (2567). ปัจจัยเชิงนิเวศวิทยาทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารสหวิทยาการและความยั่งยืนปริทรรศน์ไทย*. 13(2): 162-170. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JIRGS/article/view/278911>
- ในตะวัน กำหอม. (2559). *การวิจัยการบริหารการศึกษา*. มหาสารคาม: โรงพิมพ์ที่คอม.
- พิชามญช์ ลาวชัย. (2562). สมรรถนะของผู้บริหารกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พิมพ์ภัส ประสิทธิ์เตสัง, สมชาย เทพแสง และทัศนยา แสงศักดิ์. (2562). องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารเชิงบูรณาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคกลาง. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*. 16(30): 1-13. สืบค้นจาก <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/EAJ/article/view/11860>
- พีรพล บุณยะบุรี และประเวศ เพ็ญวุฒิกุล. (2565). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและประสิทธิภาพการปฏิบัติตนกับจรรยาบรรณวิชาชีพของครูบัญชีอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *Journal of Modern Learning Development*. 7(11): 65-78. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/257836>
- ภาคภูมิ ทองลาด. (2561). ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- กษาพัชญ์ โทนา. (2562). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาในยุคประเทศไทย 4.0. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- มานะชัย อรรถมัทธมโชติ, โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ และในตะวัน กำหอม. (2562). สมรรถนะเชิงบริหารกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาของครูโรงเรียนเจียไ้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, วิทยาลัยทองสุข.

- วรรณพัชร ช่อตรง. (2565). รายงานการประเมินโครงการนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้สู่มาตรฐานสากล โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี: โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย จังหวัดสุพรรณบุรี.
- วันทนี จิราธนันต์. (2565). สมรรถนะเชิงบริหารต้องค้ำประอบทางการศึกษาโรงเรียนทางเลือกตามแนวคิดมอนเตสซอรีของครูโรงเรียนนานาชาติ มอนเตสซอรี อะแคเดมี กรุงเทพฯ. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, วิทยาลัยทองสุข*.
- วาโร เฟิงส์วดี. (2557). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา*. สกลนคร: โรงพิมพ์สมศักดิ์การพิมพ์.
- สมรักษ์ ท้าวเครือ. (2565). การเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ต่อการบริหารสถานศึกษาของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนวัดใหม่ผดุงเขต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, วิทยาลัยทองสุข*.
-

ภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา
สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง

Ethical Leadership and Emotional Regulation of Executives among
Educational Personnel under the Jurisdiction
of New Bang Bua Thong Municipality

ชานาภา คำหวาน¹ ธนัต ยันต์ทอง²

Chanapa Khamwan¹, Thanat Yanthong²

คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข^{1,2}

Faculty of Social Sciences and Education, Thongsook College, Thailand^{1,2}

Corresponding author, e-mail: c43272719@gmail.com¹

Received: September 29, 2025; Revised: October 29, 2025; Accepted: November 06, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำทางจริยธรรม 2) ศึกษาระดับการกำกับอารมณ์ผู้บริหาร 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 385 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล การหาค่า ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อันดับที่ 1 คือ ด้านยุดิธรรม รองลงมา คือ ด้านความเคารพ และอันดับสุดท้าย คือ ด้านความเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นตามลำดับ 2) การกำกับอารมณ์ผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบอันดับที่ 1 คือ ด้านการประเมินความคิด รองลงมา คือ ด้านการปรับความสนใจ และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการตอบสนองด้วยความอ่อนคลาย ตามลำดับ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทองโดยภาพรวม มีค่าความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางจริยธรรม;การกำกับอารมณ์; การบริหาร

Abstract

This research aimed to 1) Examine the level of ethical leadership, 2) Examine the level of emotional regulation of administrators, and 3) Study the relationship between

ethical leadership and emotional regulation of administrators among educational personnel under the jurisdiction of Muang Mai Bang Bua Thong Municipality. The sample group used in this study consisted of 385 educational personnel. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and the Pearson product-moment correlation coefficient.

Research findings revealed that 1) The overall level of ethical leadership was relatively high. When considered by aspect, the highest was fairness, followed by respect, and the lowest was caring and empathy. 2) The overall level of emotional regulation of administrators was relatively high. When considered by aspect, the highest was cognitive appraisal, followed by attentional deployment, and the lowest was relaxation response. 3) The relationship between ethical leadership and emotional regulation of administrators among educational personnel under Muang Mai Bang Bua Thong Municipality was found to be positively correlated at a moderate level, with statistical significance at the 0.01 level.

Keywords: Ethical Leadership; Emotion Regulation; Administration

บทนำ

ภาวะผู้นำถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการบริหารองค์กร เนื่องจากผู้นำทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของพลังที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานในองค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีทักษะ ความรู้ และความเข้าใจในหลักการบริหารงาน เพื่อให้สามารถควบคุม ดูแล และกำหนดทิศทางขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพภารกิจหลักของผู้นำ คือ การผลักดันให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จผ่านการตัดสินใจที่แม่นยำ พร้อมกับสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ (พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, 2565) นอกจากนี้ ผู้นำที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลและแรงจูงใจอย่างเหมาะสมจะสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันภายในองค์กร รวมถึงสามารถบริหารงานด้วยศิลปะที่ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในกระบวนการบริหารงาน ความสามารถทางสติปัญญา (IQ) เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากขาดคุณธรรม (MQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับและความศรัทธาจากบุคลากรในองค์กร ผู้นำที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และมีความเสมอต้นเสมอปลายจะได้รับ ความไว้วางใจและยอมรับมากยิ่งขึ้น (ผ่องศรี พรหมวิชัย, 2560)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาซึ่งเป็นสถาบันหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารควรทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีและมีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตและการบริหารงาน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรและเพิ่มความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ หากผู้บริหารมีความรู้ ความสามารถ ควบคู่ไปกับจริยธรรมที่มั่นคง ย่อมก่อให้เกิดความศรัทธาและความมุ่งมั่นจากครูและบุคลากรภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษาในระยะยาว (สุรัตน์ ไชยชมภู, 2557) บทบาทของผู้บริหารไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในองค์กรภายในเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวแทนขององค์กรในสายตาของชุมชนและผู้ปกครอง ผู้นำที่มีจริยธรรมจะได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งส่งผลต่อ

การสร้างทีมงานที่เข้มแข็งและการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในทางกลับกัน หากขาดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ความเชื่อมั่นจะลดลง และอาจส่งผลกระทบต่อทั้งครูและนักเรียน อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมภาวะผู้นำให้มีประสิทธิภาพ คือ วุฒิภาวะทางอารมณ์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์ และสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสถานศึกษาที่ต้องเผชิญกับปัญหาหลากหลาย ผู้บริหารที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์จะสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีสมาธิในการทำงาน และสามารถวางแผนแก้ไขปัญหได้อย่างเหมาะสม (Goleman, 1998)

จากข้อมูลดังกล่าวมาจะพบว่า วุฒิภาวะทางอารมณ์มีบทบาทต่อความสำเร็จของผู้บริหารมากกว่าความสามารถทางสติปัญญาถึงสองเท่า และยังมีอิทธิพลต่อทักษะการบริหารในมิติต่างๆ ทั้งด้านเทคนิค มนุษยสัมพันธ์ และการคิดวิเคราะห์ การขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์อาจนำไปสู่ความเครียด ความกังวล และการตัดสินใจที่ผิดพลาด ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จ แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2561–2565 ระบุว่าปัจจัยทางสังคม เช่น ปัญหาครอบครัว ยาเสพติด และปัญหาเศรษฐกิจล้วนส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา รวมถึงการขาดแคลนบุคลากรและผู้บริหารบางส่วน ดังนั้น การมีภาวะผู้นำที่ดีควบคู่กับทักษะในการควบคุมอารมณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความร่วมมือภายในองค์กร ช่วยให้ครูและบุคลากรมีความมุ่งมั่น ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ (กรรณก วงศ์กัลยา, 2566) ทั้งนี้ แนวคิดของกรอส (Corey, 2008) เกี่ยวกับการกำกับอารมณ์ ได้เสนอเทคนิค 3 ด้านที่สามารถนำมาใช้เพื่อช่วยให้ผู้นำสามารถพิจารณาความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ เทคนิคด้านการรู้คิด เทคนิคด้านอารมณ์ และเทคนิคด้านพฤติกรรม ซึ่งมีหลักการสำคัญว่าความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมมีความเชื่อมโยงกันและส่งผลต่อกัน การรบกวนทางอารมณ์มักเกิดจากสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างเชื่อที่ไม่สมเหตุสมผล และส่งผลกระทบต่อปัญหาทางบุคลิกภาพในระยะยาว

จากการศึกษาแนวคิดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้เห็นว่าการเข้าใจและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมควบคู่กับทักษะการกำกับอารมณ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเสริมสร้างความศรัทธาและความร่วมมือในหมู่บุคลากรการศึกษา อีกทั้งยังช่วยลดความเครียด ส่งเสริมสุขภาพจิต และพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางจริยธรรมและสามารถกำกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม จะมีศักยภาพในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครู บุคลากร นักเรียน และชุมชนโดยรอบ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา “ภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา” โดยเฉพาะในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์การศึกษาให้มีศักยภาพสูงสุดในทุกด้าน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง
2. เพื่อศึกษาระดับการกำกับอารมณ์ผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางลำดับขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมและวางแผนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การกำหนดปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการศึกษา การทบทวนวรรณกรรม การกำหนดตัวแปร การสร้างเครื่องมือ และการเตรียมการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงานวิจัย เป็นการนำเครื่องมือที่พัฒนาแล้วไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และควบคุมคุณภาพของข้อมูลให้ถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผล พร้อมทั้งอภิปรายผล และเสนอข้อเสนอแนะตามผลการศึกษา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง จำนวน 4,821 คน ปี 2567

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ คือ บุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง จำนวน 385 คน ได้มาโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ ตารางของ Krejcie & Morgan (1970, อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ แบบสอบถามจำนวน 385 ฉบับ เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับภาวะผู้นำทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา ในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง ซึ่งออกแบบเป็น แบบสอบถามปลายปิด ครอบคลุมภาวะผู้นำทางจริยธรรม 6 ตัวแปร ได้แก่ ด้านความยุติธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายปิดเช่นกัน โดยพิจารณาจาก 4 ตัวแปร ได้แก่ การเลือกและปรับสถานการณ์ การปรับความสนใจ การประเมินความคิด การตอบสนองด้วยความผ่อนคลาย

ผู้ตอบจะให้คะแนนตามระดับความเห็นด้วยโดยใช้มาตราประมาณค่า 6 ระดับ (6-point Likert Scale) โดยอ้างอิงแนวคิดจาก Likert (Chang, 1993; Sowers, 2004, อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559) ดังนี้ 6 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง, 5 = เห็นด้วย, 4 = ค่อนข้างเห็นด้วย, 3 = ค่อนข้างไม่เห็นด้วย, 2 = ไม่เห็นด้วย, 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4. การพัฒนาเครื่องมือวิจัย

1) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยจัดทำร่างแบบสอบถามเบื้องต้น และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับตัวแปรที่ต้องการศึกษา โดยใช้วิธีดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC)

2) การทดลองใช้แบบสอบถาม (Try-Out) แบบสอบถามที่ผ่านการประเมินเบื้องต้น นำไปทดลองใช้กับบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 30 คน ซึ่งไม่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้

3) การตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) หลังการทดลองใช้ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) เพื่อหาความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ โดยค่าที่ได้ คือ .901

4) การใช้เครื่องมือที่สมบูรณ์ เมื่อแบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นแล้ว ผู้วิจัยจึงนำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 385 ชุด ซึ่งเท่ากับจำนวนประชากรทั้งหมดที่ศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1) ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามโดยตรง พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแนะนำวิธีการตอบแบบสอบถามให้ถูกต้อง

2) ดำเนินการเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองทั้งหมด

3) ตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับเพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลครบถ้วน หากพบข้อบกพร่อง เช่น การตอบไม่ครบหรือข้อมูลไม่สมบูรณ์ จะดำเนินการแจกแบบสอบถามใหม่

4) เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนจึงนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำทางจริยธรรม (ตอนที่ 1) และการวิเคราะห์ข้อมูลการกำกับอารมณ์ของผู้บริหาร (ตอนที่ 2) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะถูกวิเคราะห์ด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean: M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) การวิเคราะห์ดำเนินการด้วยวิธีเดียวกัน คือ ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมแปลความหมายของค่าที่ได้ด้วยเกณฑ์เดียวกันกับตอนที่ 1 (ในตะวัน กำหอม, 2559)

โดยใช้เกณฑ์การแปลผลตาม Chang (1993 and Sowers, 2004, อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	ระดับต่ำมาก
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	ระดับต่ำ
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	ระดับค่อนข้างต่ำ
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	ระดับค่อนข้างสูง
ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.49	ระดับสูง
ค่าเฉลี่ย 5.50 – 6.00	ระดับสูงมาก

6. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง ผู้วิจัยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's

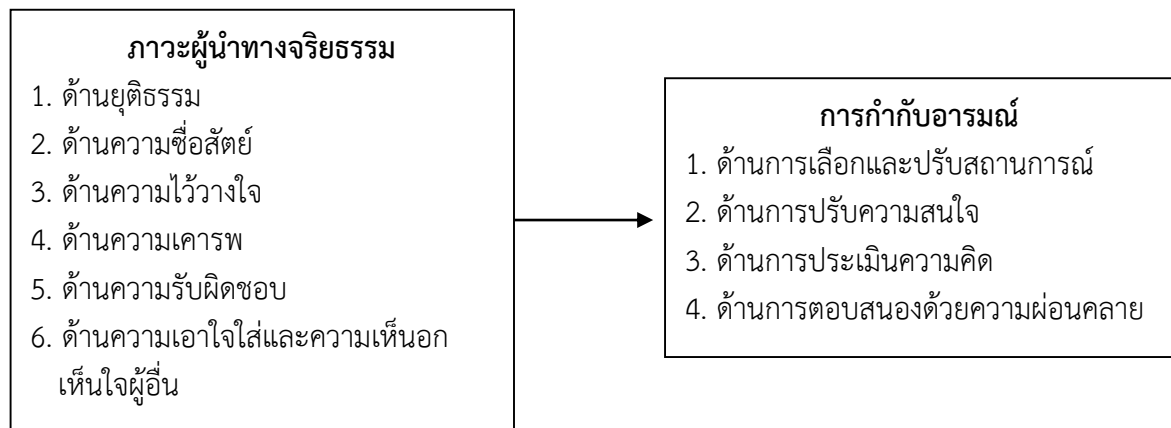
Product Moment Correlation Coefficient) โดยอ้างอิงแนวทางการแปลผลจาก ในตะวัน กำหอม (2559) ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์ > 0.90	ความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก
$0.71 - 0.90$	ความสัมพันธ์ในระดับสูง
$0.30 - 0.70$	ความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
< 0.30	ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
$= 0$	ไม่มีความสัมพันธ์

7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน ดังนี้ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's r)

กรอบแนวคิดการวิจัย



แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับภาวะผู้นำทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา ในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านคุณธรรม ได้รับค่าระดับเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านความเคารพ ส่วน ด้านความเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ได้รับค่าระดับเฉลี่ยต่ำสุด
2. ระดับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหาร ตามการประเมินจากบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยจำแนกรายด้านได้ดังนี้ ด้านการ

ประเมินความคิด อยู่ในอันดับแรก ตามด้วยด้านการปรับความสนใจ และด้านการตอบสนองด้วยความผ่อนคลายได้รับอันดับสุดท้าย

3. ผลการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง พบว่า โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ดังกล่าวมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาในแต่ละมิติ พบว่า ตัวแปรด้านการเลือก และปรับสถานการณ์ มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำทางจริยธรรมในระดับสูงสุดรองลงมา คือ ด้านการปรับความสนใจ ตามด้วยด้านการประเมินความคิด ส่วนด้านการตอบสนองด้วยความผ่อนคลาย อยู่ในอันดับสุดท้ายของความสัมพันธ์

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยชี้ว่า ภาวะผู้นำทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา ในสังกัดเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง มีภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เมื่อแยกตามด้าน พบว่า ด้านที่ได้อันดับสูงสุด คือ ด้านความยุติธรรม รองลงมา คือ ด้านความเคารพ และด้านที่ได้คะแนนต่ำสุด คือ ด้านความเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น แม้จะยังอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูงก็ตาม ผลนี้สอดคล้องกับงานของ เนาวรัตน์ รอดเพียน (2560) และเพ็ญศิริ สมเรือน (2560) ที่พบว่าผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีระดับสูงทั้งภาพรวมและแยกตามด้าน เช่น งานวิจัยของ เพ็ญศิริ สมเรือน ปรากฏในบทความวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสังกัด สพป. ตราด) พบว่า 1) ด้านความยุติธรรมที่มีระดับเฉลี่ยสูงสุด บ่งบอกว่าบุคลากรให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ความไม่ลำเอียง และการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยมาตรฐานที่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับจันทร์พิรุณ มหาหิงค์ (2566) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความยุติธรรม ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพนับถือ ด้านความเป็นพลเมือง และด้านความรับผิดชอบ

2. ผลการวิจัยเกี่ยวกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษาในเทศบาลเมืองใหม่บางบัวทอง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูงเช่นกัน เมื่อพิจารณาแยกตามด้านด้านที่ได้อันดับ 1 คือ ด้านการประเมินความคิด รองลงมา คือ ด้านการปรับความสนใจ และด้านที่ได้คะแนนต่ำสุด คือ ด้านการตอบสนองด้วยความผ่อนคลาย ผลเช่นนี้สะท้อนว่า ผู้บริหารมีความสามารถในการประเมินและจัดการความคิดของตนเองได้ดี แต่ยังมีข้อจำกัดในการควบคุมหรือแสดงออกทางอารมณ์ในลักษณะที่ผ่อนคลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ นิพิธิตา ชำนาญกุล (2561) ที่เน้นการพัฒนาด้านเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมในการฝึกกำกับอารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผลงานของ สุทธภา เวชวิสุทธิคุณ (2561) และธัญพร หิรัญธนยรัศมี (2561) ก็ระบุว่า ความฉลาดทางอารมณ์ โดยเฉพาะในด้านการควบคุมตนเองและตระหนักรู้ในอารมณ์ตนเอง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานในองค์กรโดยรวม

3. เมื่อวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหาร พบว่า โดยรวมมี ความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้าน การเลือกและปรับสถานการณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด รองลงมา คือ ด้านการปรับความสนใจ, ด้านการประเมินความคิด และด้านการตอบสนองด้วยความอ่อนคลาย ตามลำดับ ผลลัพธ์นี้สนับสนุนแนวคิดจากงานวิจัยของ ณรงค์ฤทธิ์ นามเหลา (2560) และพุทธพงศ์ หลัคำ (2560) รวมถึงปิยะวรรณ คิดโสดา (2561) ซึ่งต่างชี้ให้เห็นว่าลักษณะเชิงคุณธรรม หรือจริยธรรมในการนำ มีความสัมพันธ์บวกกับประสิทธิผลในการจัดการขององค์กร โดยเฉพาะในด้านการตัดสินใจและทำงานร่วมกับบุคลากรอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย มีดังนี้ 1) ส่งเสริมและพัฒนาเรื่องความซื่อสัตย์ในองค์กร 2) เสริมสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจในองค์กร 3) พัฒนาด้านความรับผิดชอบของผู้บริหารและบุคลากร และ 4) ส่งเสริมจริยธรรมในทุกมิติอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยเชิงบริบท เช่น วัฒนธรรมองค์กร ภาระงาน ความเครียดจากบทบาทหน้าที่ หรือแรงจูงใจส่วนบุคคล ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อทั้งภาวะผู้นำทางจริยธรรมและการกำกับอารมณ์ของผู้บริหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและรอบด้านมากขึ้น

2.2 ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังบุคลากรทางการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น เช่น เทศบาลในจังหวัดอื่น หรือโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความแตกต่างทางบริบท วัฒนธรรมองค์กร หรือแนวทางการบริหารที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำและการควบคุมอารมณ์

องค์ความรู้ใหม่



แผนภาพที่ 2 แสดงภาวะผู้นำทางจริยธรรมกับการกำกับอารมณ์ของผู้บริหารของบุคลากรทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กรรณก วงศ์กัลยา. (2566). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จันทร์พิรุณ มหาหิงค์. (2566). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- ณรงค์ฤทธิ์ นามเหลา. (2560). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ธัญพร หิรัญธนยรัศมี. (2561). ความฉลาดทางอารมณ์กับการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, ภาควิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิพิฐดา ชำนาญกุล. (2561). การเสริมสร้างการกำกับอารมณ์ของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินโดยการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม. *ปริญาวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เนาวรัตน์ รอดเพ็ญ. (2560). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานบุคลากรของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ในตะวัน กำหอม. (2559). *การวิจัยการบริหารการศึกษา*. มหาสารคาม: โรงพิมพ์ทีคอม.
- ปิยะวรรณ คัดโสดา. (2561). ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานศึกษาธิการภาค 11. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ผ่องศรี พรหมวิชัย. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจของครูในการปฏิบัติงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*. 14(2), 147-178.
- พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2565). ประเด็นคัดสรรว่าด้วยความหมายและความสำคัญสำหรับการศึกษาภาวะผู้นำ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. 7(2): 365-378. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/251591>
- พุทธพงศ์ หลักคำ. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. *ปริญาวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- เพ็ญศิริ สมเรือน. (2560). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- สุทธภา เวชวิสุทธิคุณ. (2561). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, ภาควิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- สุรัตน์ ไชยชมภู. (2557). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษา. *วารสารวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา*, 8(2): 1-15. สืบค้นจาก <https://journal.lib.buu.ac.th/index.php/edu/article/view/4707>
- Corey, G. (2008). *Theory and practice of group counseling*. California: Thompson Brook/Cole Inc.
- Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. London: Bloomsbury.
-

คุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำในศตวรรษที่ 21

Morality and Ethics of Leaders in the 21st Century

เอกลักษณ์ เพ็ญพรหม

Eakkaluk Pengprom

ศูนย์พอเพียงศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Center of Sufficiency Studies, Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail: pengprom2527@gmail.com

Received: October 05, 2025; Revised: October 31, 2025; Accepted: November 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำในศตวรรษที่ 21 พบว่า ในศตวรรษที่ 21 องค์กรต้องเผชิญบริบทที่ผันผวนทั้งเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรมทำให้ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม กลายเป็นเงื่อนไขฐานรากของความสำเร็จที่ยั่งยืน บทความวิชาการนี้มุ่งจำแนก ความต่างระหว่างคุณธรรมกับจริยธรรมสำหรับผู้นำในบริบทของศตวรรษที่ 21 ภาวะผู้นำที่แท้จริงไม่ได้ วัดเพียงจากผลสำเร็จขององค์กร แต่ต้องสะท้อนถึงความถูกต้อง ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อ สังคม คุณธรรมและจริยธรรมจึงถือเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมและการตัดสินใจของผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นที่ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต การเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่น การบริหารด้วยความ ยุติธรรม ตลอดจนการสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจในองค์กร ผู้นำที่มีจริยธรรมสูงจะไม่เพียงได้รับ ความเคารพจากผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ยังสามารถสร้างแรงศรัทธาและความร่วมมือจากสังคมภายนอกได้ อย่างยั่งยืน ผลสังเคราะห์ชี้ว่าการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมเข้ากับความสามารถในการบริหารช่วย สร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ และทุนทางสังคมขององค์กร นำไปสู่ความสำเร็จที่สมดุลระหว่าง ประสิทธิภาพและความชอบธรรม บทความลงท้ายด้วยข้อเสนอเชิงปฏิบัติสำหรับภาคการศึกษาและ ภาคองค์กร ได้แก่ การยึดหลักเคารพผู้อื่น รับใช้สังคม ยุติธรรม ซื่อสัตย์ สร้างชุมชน การคิดเชิงระบบ และการตั้งมาตรฐานจริยธรรมที่ตรวจสอบได้

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม; คุณธรรมจริยธรรม; ศตวรรษที่ 21; ความยั่งยืนขององค์กร

Abstract

This article aims to examine the virtues and ethics of leadership in the 21st century. It reveals that organizations in this era face dynamic challenges in economic, political, technological, and cultural dimensions, making ethical leadership a fundamental condition for sustainable success. The study distinguishes between virtue and ethics in the context of modern leadership, emphasizing that true leadership is not measured merely by organizational achievement but also by moral integrity, transparency, and social responsibility. Virtues

and ethics are essential in shaping a leader's behavior and decision making through honesty, respect for others' rights and dignity, fairness, and the creation of trust within organizations. Ethical leaders gain not only the respect of subordinates but also the confidence and cooperation of the broader society. The synthesis indicates that integrating moral and ethical principles with managerial competence enhances credibility, trust, and social capital, leading to a balanced success between efficiency and legitimacy. The article concludes with practical recommendations for education and organizational sectors, including respect for others, social service, justice, honesty, community building, systems thinking, and the establishment of measurable ethical standards.

Keywords: ethical leadership; morality and ethics; twenty-first century; organizational sustainability

บทนำ

ท่ามกลางพลวัตของเศรษฐกิจการเมือง เทคโนโลยีดิจิทัล และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในศตวรรษที่ 21 ภาวะผู้นำมีอาจวัดด้วยความรู้และทักษะการจัดการเพียงประการเดียวหากขาดรากฐาน คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งทำหน้าที่ “กำกับทิศ” ของอำนาจและความสามารถ ผู้นำที่ยึดมั่นในความ ถูกต้อง โปร่งใส และความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ลดความ เสี่ยงเชิงจริยธรรม และยกระดับทุนทางสังคมขององค์กร อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืนในเชิง ความหมาย “คุณธรรม” หมายถึงคุณลักษณะความดีงามภายในจิตใจ อาทิ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อส่วน “จริยธรรม” คือ บรรทัดฐานและแบบแผนพฤติกรรมที่สังคม ยอมรับ เช่น ความโปร่งใส การเคารพสิทธิ การปฏิบัติอย่างยุติธรรม ความต่างดังกล่าวทำให้เข้าใจได้ว่า คุณธรรมเป็นรากฐานภายใน ส่วนจริยธรรมคือการแสดงออกภายนอกเมื่อทั้งสองประสานกัน ผู้นำจึง “เก่งและดี” ควบคู่ (อรุณรุ่ง เอื้ออารีสุขสกุล และธีระวัฒน์ จันทิก, 2559)

แม้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง หากในทางปฏิบัติยังพบ “ช่องว่าง” ระหว่างเจตนารมณ์กับการกำกับพฤติกรรม เช่น ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน ความเหลื่อมล้ำ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และการใช้เทคโนโลยีอย่างเป็นธรรม ดังนั้น การจัดวางกรอบคิดที่ชัดเจน และตรวจสอบได้สำหรับผู้นำจึงเป็นภารกิจสำคัญของชุมชนนักวิชาการและวิชาชีพ

ความหมายของภาวะผู้นำคุณธรรมและจริยธรรม

ในสังคมยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ผู้นำมิได้มีบทบาทเพียงการกำหนดทิศทางหรือบริหารจัดการองค์กรเท่านั้น หากแต่ยัง ต้องมี “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” เป็นรากฐานสำคัญในการกำกับพฤติกรรมและการตัดสินใจ คุณธรรม คือคุณลักษณะความดีงามภายในจิตใจที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อส่วน จริยธรรมคือหลักเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนด พฤติกรรมที่เหมาะสม โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับ การผสมผสานทั้งคุณธรรมและจริยธรรมในตัวผู้นำ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่ทำให้ผู้นำสามารถกำกับตนเองได้อย่างถูกต้อง หากยังช่วยสร้าง

ความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และแรงศรัทธาจากผู้ตาม ตลอดจนเป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์กร และสังคมไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาและทำความเข้าใจคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำ จึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาผู้นำที่ทั้ง “เก่ง” และ “ดี” ควบคู่กันในศตวรรษที่ 21

ความหมายของ “คุณธรรม”

คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมหรือระบบที่มีคุณค่าของมนุษย์ ชุมชน สังคมตระหนักให้ ความสำคัญยึดถือเป็นมโนสำนึก เป็นจิตวิญญาณที่สะท้อนถึงความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง ทำให้คน ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) เช่น

1. ความซื่อสัตย์
2. ความเสียสละ
3. ความเมตตากรุณา
4. ความรับผิดชอบ
5. ความกตัญญู

ความหมายของ “จริยธรรม”

จริยธรรม คือ หลักแห่งความประพฤติ หรือแนวทางการปฏิบัติ หมายถึง แนวทางของ การปฏิบัติ หมายถึง แนวทางของการประพฤติปฏิบัติจนให้เป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและ ส่วนรวม (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2546) จริยธรรมมักเป็นสิ่งที่แสดงออกภายนอก เช่น การกระทำ คำพูด และการตัดสินใจที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ตัวอย่างเช่น

1. การทำงานด้วยความโปร่งใส
2. การปฏิบัติตามกฎหมายและกฎเกณฑ์
3. การเคารพสิทธิของผู้อื่น
4. การปฏิบัติอย่างยุติธรรม

ความแตกต่างระหว่างคุณธรรมและจริยธรรม

- คุณธรรม → เน้นที่ “ความดีในใจ” ของบุคคลเป็นแรงผลักดันภายใน
- จริยธรรม → เน้นที่ “การแสดงออก” ของพฤติกรรมที่สังคมมองเห็นและยอมรับ

ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมต่อผู้นำ

1. สร้างความน่าเชื่อถือ คือ ผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมจะได้รับความไว้วางใจจากผู้ตาม
2. เป็นแบบอย่างที่ดี คือ ผู้นำเป็นบุคคลต้นแบบ การแสดงออกที่ถูกต้องส่งผลให้ผู้ตามปฏิบัติตาม
3. สร้างความยั่งยืน คือ การนำที่มีจริยธรรมช่วยให้องค์กรดำเนินงานอย่างโปร่งใสและมั่นคง
4. เสริมสร้างความสามัคคี คือ เมื่อผู้นำยุติธรรมและเคารพผู้อื่น ผู้ตามจะเกิดความร่วมมือและ

พลังใจในการทำงาน

ตัวอย่างคุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญของผู้นำ

1. ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty)
2. ความยุติธรรม (Fairness)
3. การรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม (Responsibility)
4. การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (Selflessness)
5. การเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิของผู้อื่น (Respect for Others)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำ

ด้านเปรียบเทียบ	คุณธรรม (Virtue/Morality)	จริยธรรม (Ethics)
ความหมาย	ความดีที่อยู่ในจิตใจเป็นคุณลักษณะภายในที่กำกับพฤติกรรม	แบบแผนพฤติกรรมที่สังคมยอมรับว่าเหมาะสมและถูกต้อง
ลักษณะสำคัญ	เน้น “ความดีภายในใจ” เช่น ซื่อสัตย์ เสียสละ เมตตา	เน้น “การแสดงออก” ที่เห็นได้ เช่น โปร่งใส ยุติธรรม เคารพกติกา
ขอบเขต	เป็นหลักส่วนบุคคลใช้กำกับตนเอง	เป็นหลักของสังคม ใช้กำกับพฤติกรรมที่แสดงต่อผู้อื่น
ตัวอย่างที่สำคัญ	ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความรับผิดชอบ	การปฏิบัติตามกฎหมาย ความโปร่งใสในการบริหาร การเคารพสิทธิผู้อื่น
ความสำคัญต่อผู้นำ	ทำให้ผู้นำมีความดีงามในใจควบคุมตนเองได้	ทำให้ผู้นำมีพฤติกรรมโปร่งใส เป็นที่ยอมรับของสังคมและผู้ตาม
ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น	สร้างพลังบวกภายในเป็นแรงผลักดันให้ทำความดี	สร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ และความศรัทธาจากผู้ตาม

ที่มา: ชญาภา ดวงมาลัย และรัตนากาญจนพันธุ์ (2565)

จะเห็นว่า คุณธรรม เป็น “รากฐานภายใน” ส่วน จริยธรรม เป็น “การแสดงออกภายนอก” ซึ่งเมื่อผู้นำมีทั้งสองด้านครบถ้วน จะเป็นผู้นำที่ทั้ง “ดี” และ “น่าเชื่อถือ” ในสายตาของผู้ตามและสังคม กล่าวโดยสรุป ผู้นำที่ดีต้องไม่เพียงแต่เก่งในด้านทักษะและการจัดการเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ที่ “มีคุณธรรมในใจ” และ “แสดงออกด้วยจริยธรรม” จึงจะสามารถนำพาองค์กรหรือสังคมไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนได้

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2560) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำจริยธรรมว่า หมายถึง การแสดงพฤติกรรมในการโน้มน้าวให้บุคลากรปฏิบัติตนให้เหมาะสมของผู้นำ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ การเป็นบุคคลที่มีกฎเกณฑ์ สามารถทำให้เกิดความยุติธรรมและเป็นธรรมกับทุกคนได้ มีการกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมโดยมีภาวะผู้นำทางด้านจริยธรรมตลอดเวลา โดยพฤติกรรมด้านจริยธรรมของผู้นำจะทำให้เกิดบรรยากาศการพัฒนาได้เป็นอย่างดี

ประชุม โพธิกุล (2550) ได้ให้ความหมาย ความเป็นผู้นำทางด้านจริยธรรม หมายถึง การที่ผู้นำปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง (Reality) ผู้นำด้านจริยธรรมเกี่ยวข้องกับความยุติธรรม ความเสมอภาค ความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบและพันธกิจ

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2545) ได้ให้ความหมาย ผู้นำจริยธรรม (Ethical Leadership) คือ ผู้นำจะสามารถจูงใจให้ผู้ตามมองไกลไปกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ขององค์กรหรือเพื่อส่วนรวมแทน ซึ่งถือว่าการยกระดับคุณธรรมของผู้ตามให้สูงขึ้น

Brown and Trevino (2006) ได้ให้ความหมาย ผู้นำทางจริยธรรมมีลักษณะซื่อสัตย์ ดูแลเอาใจใส่และยึดหลักจริยธรรมเป็นผู้ที่ตัดสินใจเป็นธรรมและสมคูล ผู้นำจริยธรรมจะสื่อสารบ่อยครั้งกับผู้ตามของพวกเขาในการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมที่ชัดเจน และใช้ผลตอบแทนและการลงโทษที่มีมาตรฐานในการปฏิบัติ ผู้นำจริยธรรมจะแนะนำสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีในเชิงรุกเพื่อจริยธรรม และได้นิยามคำศัพท์ของภาวะผู้นำทางจริยธรรมเพื่อใช้ใน การวิจัยว่า หมายถึง การแสดงออกถึงการปฏิบัติที่

เหมาะสม ผ่านการกระทำส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลและการส่งเสริมการปฏิบัติดังกล่าว ไปยังผู้ตามผ่านการสื่อสารแบบสองทางการเสริมแรง และการตัดสินใจ

เบิร์นส์ (Burns) (1978) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำจริยธรรม คือ ผู้นำที่ยกระดับความประพฤติของมนุษย์และความปรารถนาเชิงจริยธรรมของทั้งสองฝ่ายให้สูงขึ้น และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่ายโดยที่ผู้นำตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ตาม อำนาจของผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำทำให้ผู้ตาม เกิดความไม่พึงพอใจต่อสภาพเดิม ทำให้ผู้ตามเกิดความขัดแย้งระหว่างค่านิยมกับวิธีการปฏิบัติสร้างจิตสำนึกให้ผู้ตามเกิดความต้องการอย่างแรงกล้า และเป็นความต้องการที่สูงกว่าเดิมตามระดับความ ต้องการของ Maslow แล้วจึงดำเนินการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะทำให้ผู้ตามร่วมมือกันเคลื่อนไหวไปสู่จุดมุ่งหมายที่สูงและยังประโยชน์แก่ผู้นำ และผู้ตาม

ยุกส์ Yukl (2010) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่สามารถจะมีอิทธิพลต่ออีกบุคคลหนึ่งเพื่อให้เขาผู้นั้นเห็นด้วย คล้อยตามและปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนต้องการ การที่ผู้นำสามารถมีอิทธิพลในการชักนำให้ผู้อื่นทำตามที่ตนประสงค์ตามความหมายของภาวะผู้นำนั้น มีความหมายครอบคลุมถึงจะต้องใช้อิทธิพลดังกล่าวไปในทิศทางที่ถูกต้อง ผู้นำที่มีอำนาจแต่ใช้อำนาจ ไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง หรือการใช้อำนาจในการใช้ทรัพยากรขององค์กรไปในทางที่สร้างประโยชน์เฉพาะแก่ตน ถือว่าเป็นการใช้ภาวะผู้นำไปในทางที่ผิดการใช้อิทธิพลของภาวะผู้นำไปในทางที่ผิดนั้น อาจนำไปสู่ความเสียหายต่อองค์กรได้ และการใช้ภาวะผู้นำไปในทางที่ผิดอาจเกิดขึ้นและนำองค์กรไปสู่หายนะได้

ปีเตอร์ จี. นอร์ทเฮาส์ (Northouse) (2010) ได้ให้ความหมาย จริยธรรมจากคำภาษากรีกสองคำ คือ ethos หมายถึง ขนบธรรมเนียม ความประพฤติหรืออุปนิสัยนอกจากนี้ ศีลธรรมยังเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือสังคมและแรงจูงใจ นำมาซึ่งระบบกฎเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่ช่วยในการตัดสินใจว่าอะไรถูก อะไรผิดอะไรดี หรือร้ายในสถานการณ์ต่างๆ และเป็นพื้นฐานให้เข้าใจว่าการเป็นมนุษย์มีความหมายอย่างไรด้วยคุณธรรมจริยธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2558) ได้ให้ความหมาย คุณธรรมเป็นคุณภาพของจิต กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงามให้เป็นจิตใจที่สูงประณีตและประเสริฐจริยธรรม จึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรประพฤติที่เป็นธรรมชาติ เกิดจากคุณธรรมในตัวเองเพื่อก่อให้เกิดความสุขสงบเรียบร้อยในสังคมคนในสังคมจึงมีความต้องการให้คนที่อยู่ร่วมกัน คนที่ทำงานที่เดียวกันคนเป็นคนที่มีบทบาทต่างๆ ในสังคมมีการปฏิบัติที่มีความเหมาะสมทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ที่ตั้งงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม หมายถึง การแสดงออกของผู้นำที่มีรากฐานมาจากคุณธรรมและจริยธรรม โดยผู้นำจะใช้สิทธิในการชักนำผู้ตามอย่างถูกต้อง โปร่งใส และยุติธรรม มิใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน แต่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและความสำเร็จขององค์กร ผู้นำเชิงจริยธรรมต้องประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น และความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาศักยภาพของผู้ตาม พร้อมทั้งสามารถกำหนดมาตรฐานจริยธรรมที่ชัดเจน สื่อสารกับผู้ตามอย่างสม่ำเสมอ และทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทางปฏิบัติ

กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมคือการบูรณาการ “ภาวะผู้นำ” เข้ากับ “จริยธรรม” เพื่อยกระดับทั้งผู้นำและผู้ตามไปสู่เป้าหมายที่สูงขึ้น ผู้นำในลักษณะนี้ไม่เพียงทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ แต่ยังสร้างความเชื่อมั่น ความสงบเรียบร้อย และความยั่งยืนแก่สังคมโดยรวม

ความสำคัญภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นภาวะผู้นำรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมนับเป็นอย่างมากสำหรับการนำองค์กรในระดับสากลเนื่องจากในปัจจุบันพบว่าการขับเคลื่อนในเรื่องการต่อต้านทุจริต ภายในองค์กรอย่างกว้างขวางในสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีอิทธิพลรวมถึงเป็นผู้นำขององค์กร ซึ่งสถานศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ประสิทธิภาพ รวมถึงการปลูกฝัง คุณธรรม และจริยธรรมแก่บุคลากรในองค์กรและนักเรียน ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีคุณลักษณะ พฤติกรรมและการกระทำที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในองค์กร รวมถึงต่อการจัดการศึกษานั้นคือ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ ผู้เขียนพบว่ามีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจากนักวิชาการต่างๆ พอสรุปได้ ดังนี้

พิพัฒน์ นนทนาธรณ์ (2558) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่าคุณสมบัติของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ช่วยในการทำงาน ซึ่งผู้นำจะต้องมีในอุปนิสัยทางจริยธรรมที่เข้มแข็ง 7 ประการคือ

1. คุณลักษณะส่วนตัวที่เข้มแข็งเป็นผู้นำที่มีหลักเหตุผลทางจริยธรรมมากกว่าเป็นคนที่มึนคลั่งในการแก้ปัญหาขัดแย้งด้านจริยธรรมจำต้องมีทักษะความฉลาดทางจริยธรรม ซึ่งจะต้องมีเหตุผลทางจริยธรรมในการตัดสินใจปัญหาทางด้านจริยธรรมต่างๆ
2. ความกระตือรือร้นในการทำสิ่งที่ถูกต้องสิ่งนี้เป็นเสมือนกาวที่ยึดแนวคิดจริยธรรมเข้าด้วยกันการมีความกระตือรือร้นในการทำสิ่งที่ถูกต้องแสดงถึงลักษณะของบุคคลที่ไม่เพียงแต่แสดงถึงความสำคัญของพฤติกรรมจริยธรรมเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงความยินดีที่จะเผชิญความท้าทายและการตัดสินใจที่ยากเย็น
3. ผู้นำเชิงจริยธรรมจะเป็นผู้ที่เข้าใจความต้องการทางสังคมและมีการประยุกต์และแม้แต่พัฒนา “แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ” ของผู้นำเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในวงการ
4. คำมั่นถึงผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำเชิงจริยธรรมต้องมีความรับผิดชอบต่อการสร้างสมดุลของผลประโยชน์ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้มั่นใจว่าองค์กรจะเล่นบทบาทพลเมืององค์กรได้ดีที่สุด
5. ตัวแบบสำหรับค่านิยมองค์กร ถ้าผู้นำเชิงจริยธรรมไม่แสดงบทบาทที่จะเป็นแบบอย่างถึงค่านิยมขององค์กรแล้วค่านิยมองค์กรที่สื่อสารไปยังพนักงานก็จะเป็นเพียงลมปากที่พ่นออกมาเท่านั้น การเป็นแบบอย่างของผู้นำเชิงจริยธรรมจึงส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติทางจริยธรรมในองค์กรได้อย่างจริงจัง
6. การตัดสินใจอย่างโปร่งใสและแข็งขัน ความโปร่งใสจะส่งเสริมการเปิดเผยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และความสามารถในการตั้งคำถามต่อการกระทำและส่งเสริมผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียให้เรียนรู้และให้ข้อเสนอแนะต่อสิ่งที่องค์กรจะกระทำ

7. ผู้จัดการที่มีความสามารถในการมองภาพรวมของวัฒนธรรมจริยธรรมและมองจริยธรรมเป็นองค์ประกอบเชิงกลยุทธ์ของการตัดสินใจเช่นเดียวกับการตลาด การผลิต การเงิน เป็นต้น

โจแอนน์ ปี. ซิอุลลา (2003) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกันกับความมีประสิทธิภาพ (effectiveness) ผู้นำที่ไม่ได้ดูแลผลประโยชน์ของผู้ตามของเขาและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ขององค์การนั้น ไม่เพียงแต่เป็นผู้นำที่ไม่มีจริยธรรม แต่เป็นผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากนี้ผู้นำ ที่มีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพจะต้องดูแล ประโยชน์ของสังคมชุมชนหรือของโลกด้วย

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนองค์กรและสังคมในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากผู้นำในลักษณะนี้มีได้มุ่งเพียงการบรรลุเป้าหมาย แต่ยังยึดหลักคุณธรรมและความถูกต้องเป็นแกนกลาง ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และความร่วมมือจากผู้ตามและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์กรจึงสามารถดำเนินงานอย่างมั่นคงและยั่งยืน

จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสำคัญใน 3 มิติหลัก คือ

1. มิติส่วนบุคคล คือ ผู้นำที่มีจริยธรรมย่อมได้รับความเคารพนับถือ เป็นที่ไว้วางใจ และเป็นแบบอย่างด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความกล้าหาญทางจริยธรรม ทำให้ผู้นำมีเกียรติและความมั่นคงในวิชาชีพ

2. มิติองค์กร คือ ผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นผู้กำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมในองค์กร ใช้ทั้งการสื่อสาร แรงบันดาลใจ และระบบรางวัล-การลงโทษเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมที่ถูกต้อง ส่งผลให้องค์กรได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากบุคลากรและชุมชนรอบข้าง

3. มิติสังคมและชุมชน คือ ผู้นำที่มีจริยธรรมส่งผลต่อการสร้างสังคมที่โปร่งใสเป็นธรรมและสงบสุข นำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนในระดับประเทศและระดับโลก

กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการผสมผสานพลังของความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความก้าวหน้าให้แก่องค์กร ควบคู่ไปกับการสร้างคุณค่าต่อบุคลากรและสังคมในภาพรวม

หลักการแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีองค์ประกอบที่หลากหลายผู้เขียนได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีนักวิชาการต่างๆ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมไว้ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

เรสซิค และคณะ (Resick et al.) (2006) ได้จำแนกองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมออกเป็น 4 องค์ประกอบดังนี้ 1) คุณลักษณะของความซื่อสัตย์ (integrity) 2) เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น (altruism) 3) การจูงใจเพื่อส่วนรวม (collective motivation) 4) การสนับสนุน (empowering)

คัลโชเวน (Kalshoven, K. et al.) (2011) ได้จำแนกองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมออกเป็น 7 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความยุติธรรม (fairness) 2) ความร่วมมือทางอำนาจ (power sharing) 3) ความชัดเจนตามหน้าที่ (role clarification) 4) การมุ่งเน้นคน (people-orientation) 5) การแนะนำ

เชิงจริยธรรม (ethical guidance) 6) เกี่ยวกับความยั่งยืน (concern for sustainability) 7) ความซื่อสัตย์ (integrity)

กนกกร ปราชญ์นคร (2550) ได้จำแนกองค์ประกอบ ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ออกเป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความรับผิดชอบ 2) ความยุติธรรม 3) ความไว้วางใจ 4) อุปนิสัยใจคอ 5) การมอบอำนาจ

ดังนั้น สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญที่สะท้อนทั้ง “ความดีภายใน” และ “การกระทำภายนอก” ของผู้นำ โดยมีองค์ประกอบร่วมที่นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องกัน คือ ความซื่อสัตย์ (Integrity) ความยุติธรรม (Fairness) ความรับผิดชอบ (Responsibility) การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (Altruism) และการมอบอำนาจหรือสนับสนุนผู้อื่น (Empowering) ซึ่งล้วนเป็นรากฐานสำคัญของภาวะผู้นำที่โปร่งใส เป็นธรรม และมุ่งสร้างความยั่งยืนให้แก่องค์กรและสังคม

จริยธรรมกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำ

1. แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของภาวะผู้นำตามหลักของอริสโตเติล

กำพล ศรีโท และคณะ (2567) ได้กล่าว ไว้ว่ามีหลักจริยธรรมที่หลากหลายสาขาวิชา ได้แก่ จริยธรรมการแพทย์ จริยธรรมธุรกิจ จิตวิทยาการให้คำปรึกษาและการศึกษาภาวะผู้นำแบบอื่นๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงนั้น นอร์ทเฮาร์ ได้รวบรวมและสรุปหลักเบื้องต้นของภาวะผู้นำจริยธรรม 5 ประการ ที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาจริยธรรมของผู้นำดังต่อไปนี้

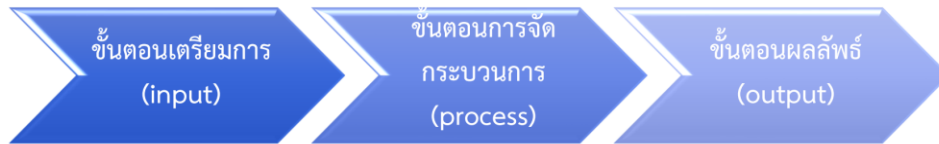
1. ผู้นำจริยธรรมต้องเคารพผู้อื่น
2. จริยธรรมของผู้นำที่ทำให้บริการผู้อื่น
3. ผู้จริยธรรมของผู้นำต้องมีความยุติธรรม
4. ผู้นำจริยธรรมต้องมีความซื่อสัตย์
5. ผู้นำจริยธรรมสร้างชุมชน



แผนภาพที่ 1 จริยธรรมของภาวะผู้นำ

2. แนวทางการพัฒนาตามแนวคิดเชิงระบบ

แนวคิดเรื่องกระบวนการระบบในการทำงานของภาวะผู้นำที่ต้องนำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ในการปฏิบัติตนให้มีความสัมพันธ์กับบุคคล การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในแต่ละส่วนของงานโดยการมีเป้าหมายร่วมกันแล้วนำหลักการกระบวนการระบบมาพัฒนาตามขั้นตอนดัง ต่อไปนี้



แผนภาพที่ 2 แนวทางการพัฒนาตามแนวคิดเชิงระบบ

3. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมภาวะผู้นำตามหลักศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2558) การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมให้เหมาะสมกับการมีภาวะผู้นำ คือ การกำหนดกรอบของการประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้นำในเชิงจริยธรรมแนวพุทธ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารจัดการและการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้เหมาะสม เป็นการช่วยพัฒนารากฐานการปฏิบัติตนของผู้นำ เป็นการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านกาย วาจา และใจให้กับผู้นำ โดยนำหลักกุศลกรรมบถ 10 มาประยุกต์ใช้และ แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างเหมาะสมกับภาวะของความเป็นผู้นำในองค์กร ดังคำกล่าว ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ว่าการสร้างจริยธรรมให้มากขึ้นก็เพื่อเป็นการฝึกหัดขัดเกลา ตนเอง เพื่อความก้าวหน้าในคุณธรรมที่ยิ่งๆ ขึ้นไป อย่างหนึ่งและการคำนึงถึงประโยชน์ของ ผู้อื่น หรือของสังคมอย่างหนึ่ง และคุณลักษณะของภาวะผู้นำมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา นั้นจะเริ่มจากจิตใจของบุคคลที่มีความเป็นภาวะผู้นำก่อน ดังนั้น การพัฒนาที่จิตใจจึงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับพัฒนาความรู้ ความรู้อาจทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจแต่ต้องเป็นความรู้ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือความขัดแย้ง การฝึกตนเป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคลในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่ต้องการของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง

4. แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของภาวะผู้นำโดยหลักประโยชน์ส่วนรวม

ภาวะผู้นำเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จและต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น การปฏิบัติภารกิจของภาวะผู้นำจึงต้องการยึดหลักประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในความเป็นภาวะผู้นำเพื่อความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข แนวทางการพัฒนาจึงต้องมีความเข้าใจในหลักจิตวิทยาความต้องการของมนุษย์

โดยสรุป แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของภาวะผู้นำมิได้มุ่งเน้นเพียงด้านทักษะหรือความรู้ แต่ยังรวมถึง การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้นำที่มีจริยธรรมจึงเป็นทั้งผู้สร้างความไว้วางใจในองค์กร และเป็นกลไกสำคัญในการนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุขและความยั่งยืนในระยะยาว

จริยธรรมของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 โลกได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ส่งผลให้บทบาทของผู้นำมิได้จำกัดเพียงการบริหารจัดการเพื่อบรรลุเป้าหมาย

ขององค์กรเท่านั้น หากแต่ยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา และความร่วมมือร่วมใจจากผู้ตามได้อย่างแท้จริง จริยธรรมของภาวะผู้นำจึงกลายเป็นรากฐานสำคัญที่จะหล่อหลอมให้การทำงานในยุคดิจิทัลและโลกาภิวัตน์มีความสมดุล ทั้งในมิติของประสิทธิภาพและความถูกต้องชอบธรรม ผู้นำในยุคใหม่นี้ต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อน เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความโปร่งใสในการจัดการองค์กร ปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีที่อาจก่อให้เกิดทั้งโอกาสและความเสี่ยง ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้นำตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ยุติธรรม และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าการมุ่งหวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม

กล่าวได้ว่า จริยธรรมของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้มีคุณค่าเฉพาะในระดับบุคคลหรือองค์กรเท่านั้น แต่ยังเป็นพลังสำคัญที่ขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความยั่งยืนและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้ความหลากหลาย การพัฒนาแนวคิดด้านจริยธรรมภาวะผู้นำจึงถือเป็นหัวใจของการสร้างผู้นำยุคใหม่ที่ไม่เพียงเก่ง แต่ยังต้อง “ดี” และ “มีคุณธรรม” ควบคู่กันไป ดังต่อไปนี้

การมีทักษะด้านการเรียนรู้

1. การคิดเชิงวิพากษ์ คือ วิเคราะห์ปัญหาอย่างมีเหตุผล แยกแยะข้อเท็จจริงจากความคิดเห็น
2. การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ คือ คิดหาทางออกใหม่ๆ ที่เป็นไปได้และมีประสิทธิภาพ
3. การเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของโลก
4. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ คือ ค้นหา ประมวลผล และใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ
5. การจัดการตนเองทางการเรียน คือ วางแผน กำกับ และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ทักษะการสร้างแรงบันดาลใจ

1. การสื่อสารเชิงบวก คือ ถ่ายทอดความคิดที่ชัดเจน สร้างกำลังใจแก่ผู้อื่น
2. การเป็นแบบอย่างที่ดี คือ แสดงออกด้วยพฤติกรรมที่น่าเลียนแบบทั้งด้านการทำงานและ

คุณธรรม

3. การยกย่องและให้กำลังใจ คือ ชื่นชมผลงานผู้อื่นเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ
4. การมองเห็นศักยภาพผู้อื่น คือ ช่วยดึงความสามารถแฝงออกมาเพื่อการพัฒนา
5. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม คือ ชี้เป้าหมายที่มีคุณค่าเพื่อให้ผู้อื่นร่วมเดินไปด้วยกัน

ทักษะการบริหารองค์การ

1. การวางแผนกลยุทธ์ คือ กำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ
2. การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล คือ พิจารณาข้อมูลและผลกระทบก่อนตัดสินใจ
3. การจัดการทรัพยากร คือ ใช้คน เวลา และงบประมาณอย่างคุ้มค่า
4. การบริหารความขัดแย้ง คือ แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยความยุติธรรมและสร้างสรรค์
5. การกำกับและประเมินผล คือ ตรวจสอบความก้าวหน้าและปรับปรุงเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ทักษะด้านการปรับกระบวนการ

1. การเปิดกว้างทางความคิด คือ ยอมรับความคิดเห็นและมุมมองที่หลากหลาย
2. การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง คือ พร้อมเรียนรู้และเปลี่ยนแนวทางเมื่อต้องเผชิญ

สถานการณ์ใหม่

3. การคิดเชิงระบบ คือ มองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ อย่างรอบด้าน
4. การพัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจ คือ ควบคุมอารมณ์และปรับตัวต่อแรงกดดัน

5. การสร้างค่านิยมใหม่ที่สร้างสรรค์ คือ ใช้แนวคิดใหม่เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
ทักษะการทำงานเป็นทีม

1. การสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูล คือ ถ่ายทอดและรับฟังความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การทำงานร่วมกัน คือ เคารพบทบาทและหน้าที่ของแต่ละคนเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน
3. การสร้างความไว้วางใจ คือ แสดงความจริงใจและรักษาคำพูดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น
4. การแก้ปัญหาร่วมกัน คือ หาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับและเป็นประโยชน์ต่อทีม
5. การเสริมสร้างพลังทีม คือ กระตุ้นให้ทีมมีแรงบันดาลใจและพลังในการทำงาน



แผนภาพที่ 3 ทักษะของการทำงานในศตวรรษที่ 21

ดังนั้น จริยธรรมของภาวะผู้นำจึงถือเป็นรากฐานที่จะนำพาทั้งบุคคล องค์กร และสังคมไปสู่ความยั่งยืนและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลง

สรุป

คุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารและการนำองค์กรสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ภาวะผู้นำที่แท้จริงมิใช่เพียงการใช้ทักษะการจัดการหรืออำนาจหน้าที่ แต่ต้องอาศัยความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม สามารถสร้างศรัทธาและแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตาม ตลอดจนแสดงออกถึงความยุติธรรม ซื่อสัตย์ โปร่งใส และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมจากการศึกษาแนวคิดด้านจริยธรรมของผู้นำ ทั้งจากทฤษฎีตะวันตก นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะของผู้นำในศตวรรษที่ 21 ยังต้องครอบคลุมมิติสำคัญ ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ การสร้างแรงบันดาลใจ การบริหารองค์การ การปรับกระบวนการต้นและการทำงานเป็นทีม ซึ่งล้วนมีรากฐานจากคุณธรรมและจริยธรรม หากขาดคุณธรรมแล้วความเก่งกาจทางทักษะก็ไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จที่แท้จริงได้

กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำที่ดีในยุคปัจจุบันต้องเป็นทั้ง “ผู้นำที่เก่ง” และ “ผู้นำที่ดี” กล่าวคือ มีความรู้ความสามารถในการขับเคลื่อนองค์กร ควบคู่กับคุณธรรมและจริยธรรมที่มั่นคง เพื่อสร้างสังคมที่โปร่งใส ยั่งยืน และเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้โลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร ปราชัญญ์นคร. (2550). การพัฒนาหลักสูตรการอบรมเสริมสร้างสมรรถนะ ข้าราชการประจำศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เอาชนะยาเสพติด. *ปริญญาณิพนธ์*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กำพล ศรีโท และคณะ. (2567). วิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 13(3), 343-353. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/259997>
- ชญาภา ดวงมาลัย และรัตนา กาญจนพันธ์. (2565). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ในสหวิทยาเขตชลบุรี 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. *Journal of Roi Kaensam Academi*, 7(8), 265-277. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/255522/173314>
- ประชุม โพธิกุล. (2550). *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา*. นครปฐม: สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา.
- ประยูร ธมมจิตโต. (2546). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2558). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2558). *ภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำธุรกิจเพื่อสังคมแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (2560). *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2545). *ภาวะผู้นำทฤษฎีและปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บุ๊คลิงค์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *รายงานสรุปผลการดำเนินงาน โครงการคุณธรรมนำความรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อรุณรุ่ง เอื้ออารีสุขสกุล และธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง: เปลี่ยนความท้าทายมุ่งสู่ความสำเร็จขององค์กรอย่างยั่งยืน. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(1), 845-860. สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/57039/47393>
- Christian J. Resick et al. (2006). A Cross-Cultural Examination of the Endorsement of Ethical Leadership. *Journal of Business Ethics*, 63(4), 345-359. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/225762176_A_Cross-Cultural_Examination_of_the_Endorsement_of_Ethical_Leadership
- Gary A., Yukl. (2010). *Leadership in Organizations*. 7th ed. NJ: Prentice Hall.
- J. M., Burns. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.
- K, Kalshoven, et al. (2011). Ethical leadership at work questionnaire (ELW): Development and validation of a multidimensional measure. *The Leadership Quarterly*, 22(1), 51-69. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1048984310001876>

M.E., Brown and L.K., Trevino. (2006). Ethical leadership A review and future directions. *The Leadership Quarterly*, 17, 595-616. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S104898430600110X>

การบูรณาการโคก-หนอง-นาอินทรีย์วิถีพุทธเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน Integrating Khok Nong Na, Organic Farming and Buddhist Way for Sustainable Development

สุรชัย ชูคง

Surachai Chukong

วิทยาลัยพินธุบัณฑิต ศูนย์การศึกษาอุดรธานี

Pitchayabundit College, Udonthani Campus

E-mail: bigsura2178@gmail.com

Received: September 30, 2025; Revised: November 03, 2025; Accepted: November 10, 2025

บทคัดย่อ

บทความเชิงเอกสารนี้มุ่งอธิบายหลักการและแนวคิดของ “โคก-หนอง-นา” เกษตรอินทรีย์ และวิถีพุทธ ในฐานะกรอบบูรณาการเพื่อความยั่งยืนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสังเคราะห์วรรณกรรมและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์บ่งชี้ว่า การผสมผสานองค์ประกอบทั้งสามก่อเป็นระบบนิเวศที่พึ่งตนเองได้ เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และเสริมความมั่นคงทางอาหาร-รายได้ในระดับครัวเรือน ทั้งยังเอื้อต่อสุขภาวะองค์รวมตามหลักพุทธธรรม (พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้-คุณธรรม) บทความเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการและข้อเชิงนโยบายเพื่อการขยายผลเชิงพื้นที่ โดยตอกย้ำว่า ความยั่งยืนเกิดจากการจัดการน้ำดินอย่างเป็นระบบการผลิตพืชอินทรีย์ และการฝึกจิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

คำสำคัญ: เศรษฐกิจพอเพียง; เกษตรอินทรีย์; วิถีพุทธ

Abstract

This documentary article aims to delineate the principles and conceptual intersections of the “Kok-Nong-Na” Model (Integrated Land Management), Organic Agriculture, and Buddhist Ethics as an integrated framework for sustainability under the Sufficiency Economy Philosophy (SEP). The methodology employed is a synthesis of relevant literature and empirical evidence. The analysis indicates that the synergistic integration of these three components establishes a self-reliant ecosystem that effectively enhances biodiversity, reduces reliance on external inputs, and strengthens household-level food and income security. Furthermore, this framework contributes to holistic well-being in accordance with Buddhist tenets, specifically by operationalizing the SEP core values: Moderation, Reasonableness, and Self-Immunity (guided by the conditions of Knowledge and Virtue). The article concludes by proposing an

integrated conceptual model and providing policy recommendations for spatial scaling-up. It emphasizes that sustainable resilience is fundamentally achieved through the systematic management of water and soil resources, organic cultivation practices, and the psychological cultivation of a mind attuned to natural Harmony.

Keywords: Sufficiency Economy; Organic Agriculture; Buddhist Way.

บทนำ

โคก-หนอง-นา โมเดล เป็นแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรอย่างยั่งยืนได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในองค์ความรู้สำคัญที่หยั่งรากฐานมาจากพระราชพิธีท้าวสุริยวงศ์อันกว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ท่านทรงอุทิศพระวรกายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพสกนิกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรไทย ทรงเฝ้าสังเกต ศึกษา และทดลองแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ดิน น้ำ และการดำรงชีวิต แนวคิดที่โดดเด่นและเป็นรากฐานสำคัญของโคก-หนอง-นา โมเดลคือ “เกษตรทฤษฎีใหม่” และ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระองค์พระราชทานไว้ ไม่ใช่เพียงแค่ทฤษฎีบนกระดาษ แต่เป็นการตกผลึกจากประสบการณ์จริง และการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องของพระองค์ท่าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในวิถีชีวิตและความท้าทายของเกษตรกรไทย

วิกฤตเศรษฐกิจเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ในประวัติศาสตร์โลก ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตการเงิน วิกฤตพลังงาน หรือวิกฤตอาหาร ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้คนในวงกว้าง ระบบเศรษฐกิจกระแสหลักที่เน้นการเติบโตแบบไม่จำกัด การพึ่งพาตลาดโลก และการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างความเปราะบางและนำไปสู่วิกฤตการณ์เหล่านี้ ในทางกลับกัน แนวคิด “โคกหนองนาอินทรีย์วิถีพุทธ” ได้รับการกล่าวถึงมากขึ้นในฐานะทางเลือกที่ยั่งยืนและมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการเกษตร และเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดนี้ไม่ใช่เพียงแค่เทคนิคการทำเกษตร แต่เป็นปรัชญาชีวิตที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง ความสมดุล และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557)

บทความนี้เป็นการนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่ใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสอดประสาน (Synergy) ระหว่างโคก-หนอง-นา โมเดล, เกษตรอินทรีย์, และวิถีพุทธ โดยวางหลักพุทธธรรม (ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน) ให้เป็นเงื่อนไขภายใน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญของการปฏิบัติการทางกายภาพและเชิงนิเวศ

บทความวิชาการที่พบส่วนใหญ่จะแยกศึกษาเกษตรอินทรีย์ วิถีพุทธ และโคกหนองนาโมเดลออกจากกัน หรือมุ่งเน้นไปที่มิติทางเศรษฐกิจหรือกายภาพของระบบการเกษตรเป็นหลัก ดังนั้นจึงยังขาดกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมและเป็นหนึ่งเดียวซึ่งสังเคราะห์ และบูรณาการองค์ประกอบทั้งสามเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดการพื้นที่แบบโคก-หนอง-นา, วิธีการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ และมิติทางจริยธรรม/จิตวิทยาแบบวิถีพุทธ เพื่ออธิบายกลไกของความยั่งยืนแบบองค์รวมภายใต้ปรัชญา SEP โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของ “การฝึกจิต” (และการปฏิบัติที่สอดคล้องกับธรรมชาติ) ในฐานะรากฐานที่สำคัญสำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีและสุขภาวะองค์รวมนั้นยังไม่ได้มีการวิเคราะห์อย่างเพียงพอ ในบริบทบูรณาการนี้ บทความนี้จึงมุ่งเสริมช่องว่างทางทฤษฎีและความรู้ให้เป็นเชิงประจักษ์ตามหลักวิถีพุทธ

รูปแบบและหลักการของโคก หนองนา โมเดล

โคก หนอง นา โมเดล (Khok Nong Na Model) เป็นแนวคิดการจัดการพื้นที่เกษตรที่ผสมผสาน “เกษตรทฤษฎีใหม่” ของในหลวงรัชกาลที่ 9 เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทย เพื่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติและนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เป็นการที่ให้ธรรมชาติจัดการตัวเอง โดยมีมนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้สำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ (กรมการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], 2563)

โคก หนอง นา มาจากองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ซึ่งประกอบไปด้วย

โคก (Khok) คือ พื้นที่สูง หรือเนินดินที่ได้จากการขุดบ่อหรือหนอง ใช้สำหรับปลูกพืชยืนต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผักสวนครัว และสมุนไพรต่างๆ โดยเน้นการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่

- ไม้ใช้สอย: เช่น ไม้สำหรับสร้างบ้าน, เฟอร์นิเจอร์
- ไม้กินได้: เช่น ผลไม้, ผัก
- ไม้เศรษฐกิจ: เช่น ไม้ที่สามารถนำไปขายได้

ประโยชน์ที่ 4: คือ การสร้างความอุดมสมบูรณ์และร่มเย็นให้กับพื้นที่ และยังช่วยกักเก็บน้ำในดินด้วยระบบรากของต้นไม้

หนอง (Nong): คือ แหล่งน้ำ หรือสระน้ำที่ขุดขึ้นมาเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปี ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง โดยมักจะมีการขุด “คลองไส้ไก่” หรือลำรางเล็กๆ ที่คดเคี้ยวเชื่อมต่อหนองน้ำหลายๆ บ่อ เพื่อช่วยกระจายน้ำให้ทั่วถึง และยังสามารถเลี้ยงปลา หรือสัตว์น้ำอื่นๆ ได้อีกด้วย

นา (Na): คือ พื้นที่นาข้าว ที่ใช้สำหรับปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน โดยมีการยกระดับคันนาให้สูงและกว้าง เพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ในยามน้ำหลาก และใช้ปลูกพืชผักสวนครัวบนคันนาได้

เพื่อให้มองภาพรูปแบบของโคก-หนอง-นาโมเดลให้ชัด ได้นำเสนอเป็นตารางสรุปในประเด็นขององค์ประกอบ หน้าที่และลักษณะเด่น ผลต่อความยั่งยืน ตามรูปแบบตารางของสำนักงาน กปร. ซึ่งเป็นแนวคิดการจัดการน้ำและดินของโคกหนองนาโมเดล (รุจิกาญจน์ สานนท์ และคณะ, 2564)

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบหลัก หน้าที่และลักษณะเด่น ผลต่อความยั่งยืนของโคก-หนอง-นา โมเดล

องค์ประกอบหลัก (Main Component)	หน้าที่และลักษณะเด่น (Function and Key Feature)	ผลต่อความยั่งยืน (Impact on Sustainability)
1. โคก (พื้นที่สูง/เนินดิน)	ใช้สำหรับปลูกพืชยืนต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผักสวนครัว และสมุนไพร โดยเน้น ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง (ไม้ใช้สอย, ไม้กินได้, ไม้เศรษฐกิจ, และสร้างความอุดมสมบูรณ์/ร่มเย็น) รวมถึงสร้างที่อยู่อาศัย	การอนุรักษ์/นิเวศ: เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) และฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การจัดการน้ำ: ระบบรากช่วยกักเก็บน้ำฝนและความชื้นไว้ในดิน เศรษฐกิจ: เป็นแหล่งอาหาร/รายได้หมุนเวียนตลอดปี

องค์ประกอบหลัก (Main Component)	หน้าที่และลักษณะเด่น (Function and Key Feature)	ผลต่อความยั่งยืน (Impact on Sustainability)
2. หนอง (สระ/บ่อเก็บน้ำ)	เป็นพื้นที่สำหรับเก็บกักน้ำฝนและน้ำท่าที่ไหลมาจากโคก รวมถึงใช้เป็นแก้มลิง ชะลอน้ำในฤดูน้ำหลาก และเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (ปลา กุ้ง หอย) และพืชน้ำ	การจัดการน้ำ: สร้างความมั่นคงทางน้ำตลอดปี (Self-Immunity against drought) แหล่งอาหาร: เป็นแหล่งโปรตีนและอาหารหลักของครัวเรือน ระบบนิเวศ: เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและช่วยปรับอุณหภูมิในพื้นที่
3. นา (พื้นที่ปลูกข้าว/พืชหลัก)	ใช้สำหรับปลูกข้าวเป็นอาหารหลักของครัวเรือน โดยเน้นการทำนาแบบ อินทรีย์ และใช้วิธีเปียกสลับแห้ง (Alternate Wetting and Drying - AWD) เพื่อลดการใช้น้ำและลดต้นทุน	ความมั่นคงทางอาหาร: สร้างความมั่นคงด้านอาหารหลัก (ข้าว) ให้กับครัวเรือน เศรษฐกิจ: ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก (ปุ๋ย/สารเคมี) สิ่งแวดล้อม: ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
4. คลองไส้ไก่ (ร่องน้ำรอบพื้นที่)	ร่องน้ำขนาดเล็กที่ขุดลัดเลาะรอบพื้นที่ กระจายความชื้น ให้ทั่วถึงทุกแปลงเพาะปลูก และใช้เป็นแปลงเพาะปลูกพืชผัก/พืชน้ำริมขอบ	การจัดการน้ำ/ดิน: สร้างความชุ่มชื้นและเพิ่มระดับน้ำใต้ดิน ระบบนิเวศ: เป็นช่องทางไหลเวียนของน้ำและเป็นแนวกันชนไฟ/ศัตรูพืช

หลักการสำคัญของโคก หนอง นา โมเดล

แนวคิดโคกหนองนาโมเดล (Khok Nong Na Model) ซึ่งเป็นกรอบการบริหารจัดการพื้นที่ตามหลักภูมิสังคม ได้รับการพัฒนาต่อยอดจากหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy - SEP) ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ซึ่งสามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นหัวใจสำคัญของโมเดลนี้ โดยเน้นการกักเก็บน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรตลอดทั้งปี ทั้งน้ำผิวดิน (ในหนองน้ำ) และน้ำใต้ดิน (โดยการปลูกป่า) เพื่อป้องกันทั้งปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง

การบริหารจัดการน้ำในโคกหนองนาโมเดลนั้นเป็นไปตามหลัก “การจัดการน้ำตามศาสตร์พระราชา” ที่เน้นการเก็บกักน้ำให้ได้มากที่สุดในพื้นที่ และใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างคุ้มค่า ซึ่งสามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญได้ดังต่อไปนี้

การกักเก็บน้ำในรูปแบบหนอง/สระน้ำ เป็นหัวใจสำคัญในการกักเก็บน้ำฝน และน้ำท่า หนองจะถูกออกแบบให้มีขนาดและความลึกที่เหมาะสมกับพื้นที่และความต้องการใช้น้ำ โดยมักจะขุดให้มีลักษณะคดเคี้ยวเลียนแบบธรรมชาติ เพื่อเพิ่มพื้นที่ขบぽอในการปลูกพืชและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพได้น้ำ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2563) การมีหนองหลายขนาดช่วยให้สามารถบริหารจัดการน้ำได้ยืดหยุ่นขึ้น ทั้งการใช้สอยในครัวเรือนและการเกษตร

การทำคลองไส้ไก่ คือร่องน้ำขนาดเล็กที่ขุดให้คดเคี้ยวไปทั่วพื้นที่นาและสวน เชื่อมโยงกับหนองน้ำ ทำหน้าที่กระจายน้ำและความชุ่มชื้นไปยังแปลงปลูกพืชต่างๆ อย่างทั่วถึง ช่วยให้น้ำซึมลงใต้ดินได้ดีขึ้น และลดการระเหยของน้ำ (กรมการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], 2563)

การชะลอน้ำและเติมน้ำใต้ดิน (Water Slowing and Groundwater Recharge) การทำฝายชะลอน้ำ สร้างขึ้นในคลองไส้ไก่หรือลำห้วยขนาดเล็ก เพื่อชะลอการไหลของน้ำในช่วงฤดูฝน ทำให้น้ำมีเวลาซึมลงสู่ใต้ดินมากขึ้น ช่วยเติมเต็มแหล่งน้ำบาดาลและรักษาความชุ่มชื้นในดินรอบข้าง (กรมพัฒนาที่ดิน, 2563)

การทำระบบน้ำล้น การออกแบบให้หนองน้ำมีระบบน้ำล้นที่เชื่อมต่อไปยังหนองถัดไป หรือไปยังพื้นที่รับน้ำอื่นๆ ช่วยป้องกันปัญหาน้ำล้นตลิ่งและยังเป็นการกระจายน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. การแบ่งสัดส่วนพื้นที่ (30/30/30/10) เป็นแนวทางในการจัดสรรพื้นที่อย่างสมดุล ซึ่งสามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญได้ดังต่อไปนี้

30% สำหรับแหล่งน้ำ ขุดบ่อ, หนอง, คลองไส้ไก่ 30% สำหรับนาข้าว สำหรับปลูกข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือน 30% สำหรับปลูกไม้ผล พืชผัก และป่า ปลูกพืชหลากหลายชนิด ทั้งไม่ใช้สอย ไม้กินได้ และไม้เศรษฐกิจ (ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง) 10% สำหรับที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ สร้างบ้าน โรงเรือน และพื้นที่เลี้ยงสัตว์

3. ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ส่งเสริมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสมดุลในระบบนิเวศ ลดความเสี่ยงจากการพึ่งพิงเชิงเดี่ยว และสร้างแหล่งอาหารที่ยั่งยืน

4. การพึ่งพาตนเอง (Self-Sufficiency) การพึ่งพาตนเอง เป็นแก่นแท้และหัวใจสำคัญของศาสตร์พระราชาโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ทรงพระราชทานไว้ แนวคิดนี้มีได้หมายถึงการโตเต็มตัวตนเองหรือปฏิเสธการเชื่อมโยงกับโลกภายนอก แต่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชน สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ โดยไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไปจนเกิดความเปราะบาง

หลักการสำคัญของการพึ่งพาตนเองตามศาสตร์พระราชา

ความพอประมาณ (Moderation): การผลิตและบริโภคพอประมาณ เน้นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเป็นอันดับแรก หากเหลือจึงจำหน่าย ไม่ผลิตมากเกินไปจนความจำเป็นหรือเกินกำลังของ

ตนเองและทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อลดความเสี่ยงจากการผันผวนของตลาดและปัจจัยภายนอก (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2563) การใช้จ่ายพอประมาณคือการใช้จ่ายอย่างมีสติ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สร้างหนี้สินเกินตัว เพื่อให้มีเงินออมสำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน

ความมีเหตุผล (Reasonableness): การตัดสินใจอย่างรอบคอบคือการพึ่งพาตนเองต้องอาศัยการพิจารณาทุกอย่างอย่างมีเหตุผล ตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล ความรู้ และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ไม่ทำตามกระแสหรือความโลภ (กรมการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], 2563)

การวางแผนล่วงหน้า เป็นการวางแผนการผลิต การใช้จ่าย และการบริหารจัดการทรัพยากรล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่คาดฝันได้

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Self-Immunity/Resilience) การพึ่งพาตนเองไม่ได้จำกัดอยู่แค่การมีอาหารกิน แต่รวมถึงการสร้างหลากหลายในระบบการผลิต (เช่น เกษตรผสมผสาน, โคกหนองนาโมเดล) เพื่อกระจายความเสี่ยง หากพืชชนิดใดชนิดหนึ่งประสบปัญหา ยังมีพืชชนิดอื่นที่สามารถพ่วงให้มีชีวิตอยู่ได้ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2563)

การสะสมทุนสำรอง คือการมีทุนสำรองทั้งในรูปของปัจจัยยังชีพ (เช่น อาหารแห้ง พืชพันธุ์) ทรัพยากร (เช่น น้ำ ดิน) และเงินออม เพื่อใช้ในยามวิกฤตหรือฉุกเฉิน

สิ่งสำคัญ คือ หลักเงื่อนไขความรู้เป็นรากฐานสำคัญที่ขาดไม่ได้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งขับเคลื่อนการบรรลุหลัก 3 ห่วง (พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ได้อย่างสมดุล เงื่อนไขความรู้ครอบคลุมความรู้ทางเทคนิคในการจัดการพื้นที่โคก-หนอง-นา และการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก

ส่วนเงื่อนไขคุณธรรมโดยเฉพาะหลักวิถีพุทธ เช่น สติ ความเพียร และความซื่อสัตย์ ทำหน้าที่เป็นภูมิคุ้มกันทางจิตใจ คุณธรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมถึงรับมือกับความผันผวนได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ความสำเร็จของการพึ่งพาตนเองและสุขภาวะองค์รวม จึงเกิดขึ้นจากการผนวกความรู้ทางโลกเข้ากับคุณธรรมทางธรรมอย่างรอบคอบและสมดุล

1. การพึ่งพาตนเองในมิติของโคก-หนอง-นา โมเดล

โคก-หนอง-นา โมเดล เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนของการนำแนวคิดการพึ่งพาตนเองตามศาสตร์พระราชามาปฏิบัติ ผลจากการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของโคกหนองนาโมเดลทำให้มีความมั่นคงหลากหลายด้าน ได้แก่

- ด้านความมั่นคงทางอาหาร มีผลผลิตทางเกษตร พืชผักผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ของตนเอง ทำให้ครัวเรือนมีอาหารบริโภคเพียงพอ ลดรายจ่ายและลดการพึ่งพาตลาดภายนอก
- ด้านความมั่นคงทางน้ำ การขุดหนองคลองไส้ไก่ และฝายชะลอน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปี ทำให้เกษตรกรมีน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูก แม้ในฤดูแล้ง
- ด้านความมั่นคงในอาชีพและรายได้ เมื่อสามารถผลิตเพื่อบริโภคเองได้แล้ว ผลผลิตส่วนเกินสามารถนำไปจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ซึ่งเป็นรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืนกว่าการพึ่งพาพืชเชิงเดี่ยว

- ด้านการฟื้นฟูทรัพยากร การทำเกษตรอินทรีย์และการจัดการระบบนิเวศในโคกหนองนา ช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นรากฐานของการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในระยะยาว (พระปลัดสำราญ ฐานธมโม, 2564)

- ด้านการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อแต่ละครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้ดีขึ้น ก็จะนำไปสู่การรวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน สร้างความเข้มแข็งจากภายในสู่ภายนอก

2. การเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในศาสตร์พระราชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ซึ่งเน้นย้ำถึงเงื่อนไขความรู้อันเป็นหนึ่งในสองเงื่อนไขสำคัญ (คู่กับเงื่อนไขคุณธรรม) ที่จะนำไปสู่ความพอเพียงและความยั่งยืน

ศาสตร์พระราชาสอนให้ตระหนักว่าโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่ ณ ปัจจุบันอาจไม่เพียงพอต่อการรับมือกับความท้าทายในอนาคต ดังนั้นการพัฒนาดตนเองอย่างไม่หยุดยั้งจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ความใฝ่รู้และรอบรู้ การศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ อย่างรอบด้าน ทั้งจากตำรา การวิจัย และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2563) การใฝ่รู้ในศาสตร์และองค์ความรู้ที่หลากหลาย ไม่จำกัดอยู่แค่ในสาขาเดียว เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาดตนเอง

การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ การเรียนรู้ไม่ได้หยุดอยู่แค่การรับรู้ข้อมูล แต่คือการนำความรู้นั้น มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในบริบทที่เหมาะสมกับตนเองและสภาพแวดล้อม (กรมการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], 2563)

ความรอบคอบและระมัดระวังในการตัดสินใจ การใช้เหตุผลนำหน้าอารมณ์ การพัฒนาดตนเองต้องอาศัยการพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล ไม่ใช่เพียงตามความรู้สึกหรือความนิยมชั่วขณะ การตัดสินใจที่รอบคอบจะช่วยลดความเสี่ยงจากการกระทำที่ผิดพลาด

การทดลองและปรับปรุง แนวทางการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มักจะเริ่มต้นจากการทดลองในพื้นที่เล็กๆ ก่อน แล้วค่อยๆ ขยายผลหากประสบความสำเร็จ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข (กรมการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], 2563)

การพัฒนาดตนเองอย่างมีภูมิคุ้มกันโดยการเรียนรู้จากความผิดพลาด ความผิดพลาดไม่ใช่ความล้มเหลว แต่เป็นบทเรียนอันล้ำค่าที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นในอนาคต

การสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง การเผชิญปัญหา และการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่แข็งแกร่งและยั่งยืน (Chaisrisawatsuk, S., & Chaisrisawatsuk, W. [Online], 2024)

การเรียนรู้ตลอดชีวิต โลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่ไม่มีวันสิ้นสุด ต้องหมั่นศึกษาและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้

กล่าวโดยสรุป โคก-หนอง-นา โมเดล เป็นแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัย และการเกษตรที่เน้นความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มุ่งสร้างความมั่นคงทางอาหาร ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และการพึ่งพาตนเองในระดับครัวเรือนและชุมชน

เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธ

เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธเป็นแนวทางการทำการเกษตรที่ผสมผสานหลักการเกษตรอินทรีย์เข้ากับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เน้นการเจริญสติปัญญา และเมตตาในการดำเนินชีวิตและการผลิต เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือความสุขที่ยั่งยืน ไม่ใช่แค่ผลผลิตทางวัตถุเพียงอย่างเดียว

เกษตรอินทรีย์ยังเป็นตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของดิน ซึ่งวัดจากปริมาณอินทรีย์วัตถุ (Organic Matter) ที่เพิ่มขึ้น และการตรวจพบจุลินทรีย์ดิน (Soil Microorganisms) ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นผลจากการงดใช้สารเคมี และการเติมปุ๋ยอินทรีย์ การจัดการศัตรูพืชประเมินจากความหลากหลายของชีวภาพ (Biodiversity) ในพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่การควบคุมศัตรูพืชโดยธรรมชาติ (Biological Control) และการลดระดับความรุนแรงของการระบาดโดยไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีภายนอก ส่วนดัชนีความมั่นคงทางเศรษฐกิจพิจารณาจากการลดต้นทุนการผลิต (เนื่องจากการพึ่งพาปัจจัยภายนอกลดลง) และความผันผวนของรายได้ที่ลดลง ผ่านระบบการผลิตที่หลากหลาย (Diversified Production) สอดคล้องกับหลัก “พอประมาณ” และ “มีภูมิคุ้มกัน” (กรมพัฒนาที่ดิน, 2563)

หลักการสำคัญของเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธ

เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธไม่ได้มีกฎเกณฑ์ตายตัวที่ซับซ้อนแต่เป็นการน้อมนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเกษตร เพื่อให้การดำรงชีวิตสอดคล้องกับหลักธรรมชาติดีและสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำหลักธรรมที่สำคัญมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ

1. **อหิงสา การไม่เบียดเบียน** การไม่ใช้สารเคมี งดเว้นการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า หรือสารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิดที่ทำลายชีวิตในดิน น้ำ และอากาศ รวมถึงสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่เป็นประโยชน์ในระบบนิเวศ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต หลีกเลี่ยงการทำร้ายหรือฆ่าสัตว์ต่างๆ ที่อยู่ในไร่นา ไม่ว่าจะเป็นแมลงศัตรูพืช หนู หรืองู แต่จะใช้วิธีการควบคุมโดยธรรมชาติ เช่น การปลูกพืชไล่แมลง หรือสร้างสมดุลทางธรรมชาติเคารพในชีวิตรทุกชีวิต มองเห็นคุณค่าของทุกชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเล็กหรือใหญ่ พยายามอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554)

พระพุทธศาสนาสอนให้แผ่เมตตาและไม่เบียดเบียนไม่เฉพาะมนุษย์ แต่รวมถึงสัตว์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็กหรือสัตว์ใหญ่ เพราะทุกชีวิตล้วนรักสุขเกลียดทุกข์เช่นเดียวกัน และรวมถึงสิ่งแวดล้อมในบริบทที่กว้างขึ้น การไม่เบียดเบียนยังหมายถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่สร้างมลภาวะ เพราะการทำลายสิ่งแวดล้อมย่อมส่งผลกระทบย้อนกลับมาเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์ในที่สุด

2. **ความพอประมาณและสันโดษ พึ่งพาตนเอง** เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจึงนำไปแบ่งปันหรือจำหน่าย ไม่โลภอยากได้กำไรเกินควร ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าใช้น้ำ ดิน พลังงานอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำให้ฟุ่มเฟือยหรือทำลาย ผลิตเท่าที่จำเป็น ไม่ผลิตเกินความจำเป็นจนเกิดของเหลือทิ้งหรือสร้างภาระให้กับตนเองและสิ่งแวดล้อม.

3. มีศีล ฝึกจิต และเจริญปัญญาตามไตรสิกขา การตั้งมั่นในศีล มีสติในการทำงาน ทำงานด้วยความตั้งใจ มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ตั้งแต่การเตรียมดิน การเพาะปลูก การดูแล ไปจนถึงการเก็บเกี่ยว เรียนรู้จากธรรมชาติ เปิดใจเรียนรู้และสังเกตการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ดิน น้ำ พืช สัตว์ เพื่อทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและนำมาปรับใช้ ความสุขจากการลงมือทำ ไม่ยึดติดกับผลผลิตหรือกำไรเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการและความสุขที่ได้จากการทำงานอย่างสงบและมีสติ

4. ประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น

ผลผลิตที่ได้จากเกษตรอินทรีย์ปราศจากสารเคมี เป็นอาหารที่ดีต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค ทำให้จิตใจสงบเพราะการอยู่กับธรรมชาติ การทำงานอย่างมีสติ ช่วยให้จิตใจสงบ คลายความเครียด การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ อากาศ และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

การน้อมนำเกษตรอินทรีย์มาปฏิบัติ

การทำเกษตรอินทรีย์เป็นการทำเกษตรกรรมที่ยึดหลักธรรมชาติไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิดเพื่อสุขภาพที่ดีและรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช ฮอร์โมนสังเคราะห์ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินเน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และการหมุนเวียนพืชเพื่อสร้างจุลินทรีย์ในดินและเพิ่มอินทรีย์วัตถุ การจัดการศัตรูพืชแบบธรรมชาติ ใช้ชีวภัณฑ์ การปลูกพืชไล่แมลง การส่งเสริมสัตว์ผู้ล่า และความหลากหลายทางชีวภาพการพึ่งพาตนเองเรื่องปัจจัยการผลิต การผลิตปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ และเมล็ดพันธุ์เอง เพื่อลดการพึ่งพาภายนอก

การผสานหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต

การนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ สติและปัญญาการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ รู้เท่าทันตนเองและธรรมชาติ คิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนกระทำสิ่งใดๆ ความเมตตาและกรุณาการมีจิตใจที่ปรารถนาดีต่อสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์ และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554)

ความสันโดษ คือ ความพอใจในสิ่งที่มี ไม่แสวงหาเกินความจำเป็น ลดความอยากและกิเลส ซึ่งสอดคล้องกับความพอประมาณของเศรษฐกิจพอเพียง

การพึ่งพาตนเองและการแบ่งปัน การใช้ชีวิตแบบลดการพึ่งพาภายนอก และเมื่อมีเหลือก็รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) การฝึกฝนตนเองให้มีระเบียบวินัย (ศีล) มีจิตใจสงบมั่นคง (สมาธิ) และมีความรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (ปัญญา) เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้องและยั่งยืน

เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธ ถือเป็นการบูรณาการองค์ประกอบด้านกายภาพ (การผลิตอินทรีย์) เข้ากับองค์ประกอบทางจิตใจและจริยธรรม (วิถีพุทธ) เพื่อสร้างความยั่งยืนที่แท้จริงในระดับบุคคลและชุมชน การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตจึงเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การจัดการระบบโคกหนองนา และเกษตรอินทรีย์ประสบผลสำเร็จได้อย่างถาวร มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่องเกษตรวิถีพุทธ แนวคิดและการจัดการบนพื้นฐานของพลังชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า

เกษตรอินทรีย์ถือเอาแม่แบบของ มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางในการทำงาน โดยมุ่งเน้นการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น และนำหลักธรรม อาทิ ศีล 5 และ อิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้กับการเกษตร เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและสามารถเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจและเศรษฐกิจภายในครอบครัวได้อย่างยั่งยืน (พระมหาปริญญา วรญาโณ และคณะ, 2560)

แนวคิดโคกหนองนาเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ แม้จะส่งผลต่อครัวเรือน แต่มีข้อจำกัดที่ควรให้ความสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ภาระแรงงานต่อพื้นที่สูง เนื่องจากเกษตรอินทรีย์ผสมผสานต้องการการดูแลและเฝ้าระวังมากกว่าเกษตรเชิงเดี่ยว
2. การตลาดเฉพาะพื้นที่ ทำให้ขาดอำนาจต่อรองด้านราคา และมูลค่าเพิ่มของผลผลิตอินทรีย์
3. ต้นทุนเวลาในการเรียนรู้ เป็นสิ่งสำคัญของการเปิดใจรับเรื่องเกษตรอินทรีย์ รวมถึงการปรับตัวทัศนคติและฝึกจิตตามวิถีพุทธ (พระปลัดสำราญ ฐานธมโม, 2564)

เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธเป็นการบูรณาการ และการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นผล การประยุกต์ใช้เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธอาจรวมถึงการปลูกพืชผักสวนครัวในบ้าน เริ่มต้นจากสิ่งเล็กๆ ใกล้ตัว การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ลดการพึ่งพาสารเคมี การสร้างระบบน้ำหมุนเวียนใช้น้ำอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การรู้จักวางแผนการเงินอย่างพอเพียง การแลกเปลี่ยนผลผลิตหรือเมล็ดพันธุ์กับเพื่อนบ้าน การสร้างชุมชนแห่งการแบ่งปัน การเจริญสติในขณะทำงานเกษตร เช่น เดินจงกรมในสวน นั่งสมาธิท่ามกลางธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์วิถีพุทธจึงเป็นมากกว่าการทำไร่ทำนา แต่เป็นการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยงกับหลักธรรม นำไปสู่ความสุขที่แท้จริงทั้งกายและใจ พร้อมทั้งสร้างประโยชน์ให้กับสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างยั่งยืน (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ, 2565)

โคกหนองนาอินทรีย์วิถีพุทธ ทางรอดทางวิกฤตเศรษฐกิจ

แนวคิดโคกหนองนาอินทรีย์วิถีพุทธมีศักยภาพในการเป็นทางรอดจากวิกฤตเศรษฐกิจในหลากหลายมิติ ดังต่อไปนี้

1. ความมั่นคงทางอาหารและลดรายจ่ายในครัวเรือน

การผลิตอาหารเองในครัวเรือน ทั้งข้าว พืชผัก ผลไม้ และสัตว์น้ำ ทำให้มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี ลดการซื้ออาหารจากภายนอก ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายก้อนใหญ่ในครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ราคาอาหารผันผวนสูง การลดค่าใช้จ่ายตรงนี้จะช่วยให้ครัวเรือนมีเงินเหลือเก็บมากขึ้น และไม่ต้องแบกรับภาระหนี้สินจากการบริโภค (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ, 2565)

2. การสร้างรายได้ที่ยั่งยืนและหลากหลาย

ผลผลิตส่วนเกินจากการบริโภคสามารถนำไปจำหน่าย สร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือน เนื่องจากเป็นผลผลิตอินทรีย์ที่ปลอดภัย จึงเป็นที่ต้องการของตลาดและมีราคาสูงกว่าผลผลิตทั่วไป นอกจากนี้ การแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น ทำข้าวกล้องงอก ทำแยมผลไม้ ทำน้ำสมุนไพร หรือการเลี้ยงสัตว์อินทรีย์ ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการสร้างรายได้ที่มั่นคงและหลากหลาย ลดการพึ่งพารายได้จากแหล่งเดียว

3. ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกและลดความเสี่ยง

การพึ่งพาตนเองในการผลิตปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ การเพาะเมล็ดพันธุ์เอง และการใช้แรงงานในครัวเรือน ช่วยลดค่าใช้จ่ายและลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาปัจจัยการผลิตในตลาดโลก เช่น ราคาปุ๋ยเคมีหรือยาฆ่าแมลงที่สูงขึ้น ทำให้ระบบการผลิตมีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ดีในภาวะวิกฤต รวมถึงลดการพึ่งพิงตลาดแรงงานภายนอก

4. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี

การบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ไร้สารเคมี ส่งผลดีต่อสุขภาพกายโดยตรง ลดความเสี่ยงของโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดจากการสะสมสารเคมีในร่างกาย การมีกิจกรรมทางกายภาพจากการทำงานในไร่นา และการอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี ลดความเครียดและความวิตกกังวลที่มักเกิดขึ้นในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ

5. การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและแบ่งปัน

การรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ยึดแนวทางโคกหนองนาอินทรีย์วิถีพุทธ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญา การพึ่งพาอาศัย และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ หรือการรวมกลุ่มกันเพื่อจำหน่ายผลผลิต ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับชุมชนในยามวิกฤต

6. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การทำเกษตรอินทรีย์ช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ รักษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ในดิน ลดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการใช้สารเคมี และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการผลิตภาคเกษตร เป็นการสร้างความมั่นคงในระยะยาวให้กับระบบนิเวศ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตของมนุษย์

7. ความท้าทายและข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อน

แม้ว่าโคกหนองนาอินทรีย์วิถีพุทธจะมีศักยภาพสูงแต่ก็ยังคงมีความท้าทายในการขยายผลและนำไปปฏิบัติในวงกว้าง ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของผู้ที่สนใจอาจยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและเทคนิคที่ถูกต้องและเป็นองค์รวม พื้นที่และเงินทุนเริ่มต้นการเริ่มต้นอาจต้องใช้พื้นที่และเงินทุนในระดับหนึ่งสำหรับการปรับปรุงพื้นที่และจัดหาระบบน้ำการปรับเปลี่ยนวิถีคิดการเปลี่ยนจากวิถีการผลิตแบบเดิมที่เน้นปริมาณและสารเคมี มาสู่วิถีอินทรีย์วิถีพุทธที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน ต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติอย่างจริงจังทั้งการตลาดและช่องทางการจำหน่าย การหาช่องทางการจำหน่ายผลผลิตอินทรีย์ในปริมาณมาก หรือการเข้าถึงตลาดที่เหมาะสม อาจเป็นอุปสรรคสำหรับเกษตรกรรายย่อยบางราย (พระอธิการพรนารายณ์ กิตติคุณ (ปานบุตร), 2565)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การขับเคลื่อน โคก-หนอง-นา อินทรีย์ วิถีพุทธ เพื่อให้เห็นภาพชัด ขอเสนอแนะเชิงนโยบายในรูปแบบตารางดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการขับเคลื่อน โคก-หนอง-นา วิถีพุทธ

ผู้รับผิดชอบ	มาตรการ	ทรัพยากรหลัก	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	1.การจัดการโครงสร้างกายภาพและสิ่งแวดล้อม: สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับการปรับปรุงพื้นที่ (โคกหนองนา) และจัดตั้งศูนย์ผลิตปัจจัยอินทรีย์ ระดับอำเภอ	เงินทุน (สินเชื่อ/งบประมาณ), เครื่องจักร (สำหรับขุดโคกหนองนา), ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์	ร้อยละของครัวเรือนที่เปลี่ยนเป็นอินทรีย์สำเร็จ, ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินที่เพิ่มขึ้น (วัดผล 3 ปี)	ระยะสั้น-กลาง (1-3 ปี)
กระทรวงพาณิชย์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	2.การตลาดและมูลค่าเพิ่ม พัฒนาระบบตลาดสีเขียว (Green Market) เฉพาะ กลุ่มและสนับสนุนทักษะการแปรรูปผลผลิต (Value Addition) เพื่อลดการพึ่งพาตลาดท้องถิ่น	แหล่งทุนแปรรูป, ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด, แพลตฟอร์มการค้าออนไลน์สำหรับสินค้าอินทรีย์	มูลค่าเพิ่มของผลผลิต (บาท/กิโลกรัม) ที่เพิ่มขึ้น, อัตราการเข้าถึงตลาด	ระยะกลาง (2-5 ปี)
กระทรวงวัฒนธรรม, กระทรวงศึกษาธิการ, มหาวิทยาลัยเกษตรกรรมราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	3.การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ (วิถีพุทธ): บูรณาการหลักพุทธธรรม (เช่น สติ ปัญญา) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรฝึกอบรมเกษตรกร เพื่อลดต้นทุนเวลาเรียนรู้ด้านจิตใจ	หลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นสติและคุณธรรม (Mindfulness), พระสงฆ์/ปราชญ์ท้องถิ่น, ศูนย์เรียนรู้เกษตรวิถีพุทธ	ร้อยละของเกษตรกรที่มีความพึงพอใจในชีวิต (Holistic Well-being Index), อัตราการคงอยู่ของการทำเกษตรอินทรีย์	ระยะยาว (3-5 ปีขึ้นไป)

บทสรุป

โคกหนองนาอินทรีย์วิถีพุทธ ไม่ใช่เพียงแค่เทคนิคการเกษตร แต่คือปรัชญาการดำเนินชีวิตที่ผสมภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมเข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพุทธธรรมได้อย่างลงตัว ถือเป็นทางรอดที่ยั่งยืนจากวิกฤตเศรษฐกิจในทุกมิติ หัวใจสำคัญของแนวคิดนี้คือการสร้างความมั่นคงในชีวิตตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงชุมชน โดยเน้นการพึ่งพาตนเองในการผลิตอาหาร ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน สร้างรายได้ที่ยั่งยืนจากการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกที่มักผันผวนตามภาวะเศรษฐกิจโลก นอกจากประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว โคกหนองนาอินทรีย์วิถีพุทธยังส่งเสริม คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพกาย และใจ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล และการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนผ่านการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตาม การจะขับเคลื่อนแนวคิดนี้ให้เกิดผลในวงกว้างยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งในด้านองค์ความรู้ การเข้าถึงทรัพยากร และการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ดังนั้นการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม และผู้บริโภค จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ยืดหยุ่น มั่นคง และยั่งยืนอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ที่ได้รับ

โคก-หนอง-นา โมเดล อินทรีย์วิถีพุทธเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติที่ลึกซึ้งและรอบด้าน จากการบูรณาการหลักคิดสำคัญสามประการ ได้แก่ โคก-หนอง-นา โมเดล (การบริหารจัดการพื้นที่ตามเกษตรทฤษฎีใหม่), เกษตรอินทรีย์ (การผลิตที่ปราศจากสารเคมี) และวิถีพุทธ (หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา) การรวมกันขององค์ประกอบเหล่านี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สำคัญดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงองค์ความรู้ กลไกเชื่อมโยง และผลลัพธ์เชิงระบบของโคก-หนอง-นา โมเดลวิถีพุทธ

เรื่อง	กลไกเชื่อมโยง	ผลลัพธ์เชิงระบบ
1. โคก-หนอง-นา โมเดล (การจัดการทรัพยากร)	เงื่อนไขความรู้ (รอบรู้ด้านการจัดการน้ำ/ดิน และระบบนิเวศ)	ระบบนิเวศที่พึ่งตนเองได้ (Self-Reliant Ecosystem)
2. เกษตรอินทรีย์ (วิธีการผลิต)	เงื่อนไขคุณธรรม (ความเพียร ความซื่อสัตย์ และไม่เบียดเบียน)	ความมั่นคงทางอาหาร-รายได้ (Food & Income Security)
3. วิถีพุทธ (รากฐานทางจิตใจ/จริยธรรม)	หลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน (หลัก SEP ที่ขับเคลื่อนโดยวิถีพุทธ)	สุขภาวะองค์รวมและจิตใจที่ยั่งยืน (Holistic Well-being)

โดยสรุปแล้ว โคก-หนอง-นา โมเดล อินทรีย์วิถีพุทธ จึงเป็นองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งมิติกายภาพ (การจัดสรรพื้นที่) ชีวภาพ (การเกษตรอินทรีย์) เศรษฐกิจ (การพึ่งพาตนเอง) สังคม (ชุมชนที่เข้มแข็ง) และจิตวิญญาณ (วิถีพุทธ) เป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงที่มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่นคงในชีวิต และความสุขจากภายในบนพื้นฐานของความพอเพียงและความกลมกลืนกับธรรมชาติ

ความยั่งยืนแบบองค์รวมภายใต้ SEP เกิดจากการบูรณาการ โคก-หนอง-นา, เกษตรอินทรีย์ และวิถีพุทธ กลไกขับเคลื่อนหลัก คือ เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ซึ่งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและจิตใจนำไปสู่ระบบนิเวศที่พึ่งตนเองได้ ข้อจำกัดสำคัญคือภาระแรงงานสูงและการตลาดเฉพาะพื้นที่ ในส่วนของงานวิจัยต่อไปควรเน้นศึกษาการประเมินผลกระทบเชิงปริมาณระยะยาวต่อสุขภาวะองค์รวม และการวิเคราะห์เชิงนโยบายเพื่อพัฒนากลไกการตลาดที่เหมาะสม และแก้ไขข้อจำกัดเชิงโครงสร้างให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาคเพื่อให้ประชาชนปรับตัวเข้ากับบริบทของตน

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาที่ดิน. (2563). *คู่มือการออกแบบและบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2563). *เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://district.cdd.go.th/plapak/wp-content/uploads/sites/226/2020/11/ศาสตร์พระราชาสู่โคกหนองนาโมเดล.pdf> [10 มิถุนายน 2568].

- พระปลัดสำราญ ฐานธมโม .(2564). รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: กรณีศึกษารูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, สาขาวิชาสันติศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาปริญญา วรญาโณ และคณะ. (2560). เกษตรวิถีพุทธ : แนวคิดและการจัดการบนพื้นฐานของพลังชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี. *รายงานการวิจัย*, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ (2565). แนวคิดโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารศิลปการจัดการ*. 6(1), 419-434. สืบค้นจาก <https://so02.tcithaijo.org/index.php/jam/article/view/254107/171534>
- พระอธิการพรนารายณ์ กิตติคุณ (ปานบุตร). (2565). โคกหนองนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์. *วารสารวิจัยวิชาการ*. 5(1), 285-292. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/245923>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: จ. เจริญ อินเตอร์พรีน.
- รุจิภาณูจน์ สานนท์ และคณะ. (2564). การประยุกต์ใช้โคกหนองนาโมเดลสำหรับการจัดการเกษตรในเมืองเพื่อความยั่งยืน. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 4(2), 137–150. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/hsrnj/issue/view/17168>
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. *รายงานประจำปี 2563 (1 ตุลาคม 2562 - 30 กันยายน 2563)*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rdpb.go.th/th/Download/รายงานประจำปี>. [2 พฤศจิกายน 2568].
- Chaisrisawatsuk, S., & Chaisrisawatsuk, W. (2024). Area-based development for sustainability: The case of Kok Nong Na model. *Journal of Applied Economics and Management Strategy*, 11(2), 180–197. Retrieved from: <https://kuojs.lib.ku.ac.th/index.php/jaems/article/view/5922>.

บทบาทของนางสุชาดาที่มีต่อพระพุทธศาสนา: ศึกษาวิเคราะห์

Suchada's role in Buddhism: Analytical Study

พระใบฎีกาวาทิต จารุธมโม¹, เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย²

Phrabaidika Watit Charuthammo¹, Penphan Fuangfooloy²

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2}

Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University^{1,2}

Corresponding author, e-mail: watit080242529@gmail.com¹

Received: October 27, 2025; Revised: November 27, 2025; Accepted: December 01, 2025

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของนางสุชาดาที่มีต่อพระพุทธศาสนา พบว่านางสุชาดามีบทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยเป็นผู้ถวายข้าวมธุปายาส (ข้าวผสมกับนม) แต่เจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรใกล้ถึงขีดสุดก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การถวายข้าวมธุปายาสครั้งนี้ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เจ้าชายสิทธัตถะสามารถกลับมาีกำลังและดำเนินตามทางสายกลางจนบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ นอกจากนี้ นางสุชาดา ยังแสดงถึงบทบาทของสตรีในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างของควมมีศรัทธาและการทำบุญด้วยจิตอันบริสุทธิ์ และบทบาทของนางสุชาดาในพระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนพระพุทธเจ้าและเป็นจุดเริ่มต้นของพระพุทธศาสนา เรื่องราวของนางสุชาดาจึงเป็นแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคน

คำสำคัญ: บทบาท; นางสุชาดา; พระพุทธศาสนา; ศึกษาวิเคราะห์

Abstract

This article aims to study of Suchada's role in Buddhism. The study found that: Suchada played a significant role in Buddhism, offering Madhupayasa (rice mixed with milk) to Prince Siddhattha when he was nearing his final stages of asceticism and attaining enlightenment as the Buddha. This offering of rice was considered an important event, as it enabled Prince Siddhattha to regain his strength and follow the Middle Path until he attained perfect enlightenment. Queen Suchada also demonstrated the role of women in supporting Buddhism and was an example of pure faith and making merit and the role of Suchada in Buddhism is very important. She was a major supporter of Lord Buddha and the beginning of Buddhism. The story of Suchada is an inspiration and a good example for all Buddhists.

Keywords: Role; Ms. Suchada; Buddhism; Analytical Study

บทนำ

ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามีบุคคลสำคัญหลายท่านที่มีส่วนในการสนับสนุนและส่งเสริมเส้นทางของพระพุทธเจ้า นับเป็นหนึ่งในบุคคลที่มีบทบาทสำคัญและกล่าวถึงอย่างชัดเจน คือ นางสุชาดา ซึ่งเป็นหญิงผู้ถวายข้าวมธุปายาสแด่เจ้าชายสิทธัตถะ ก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การกระทำของนางสุชาดามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางจิตวิญญาณของเจ้าชายสิทธัตถะ ซึ่งอยู่ในช่วงที่พระองค์คิดที่จะล้มเลิกการทรมานร่างกายและหันมาปฏิบัติตามทางสายกลาง จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นถึงบทบาทของนางสุชาดาที่ไม่ได้เป็นเพียงการถวายภัตตาหารธรรมดาเท่านั้น แต่ยังถือเป็นสัญลักษณ์แห่งการอุปถัมภ์ที่แสดงถึงศรัทธาและการทำบุญด้วยจิตอันบริสุทธิ์ที่มีผลต่อการบรรลุธรรม จากเหตุการณ์ที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว จึงทำให้นางสุชาดาถูกจดจำและเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงที่คุ้นเคยในหมู่พุทธศาสนิกชนทั่วโลก จากการถวายภัตตาหารธรรมดาในครั้งนั้นทำให้นางเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทยิ่งใหญ่เชิงสัญลักษณ์ในการส่งเสริมและสนับสนุนพระพุทธศาสนาแม้จะเป็นช่วงเริ่มต้นก็ตาม แต่เรื่องราวของนางสุชาดาและการกระทำอันเป็นมงคลของนางนั้นได้ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และกลายเป็นตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ บทบาทของนางสุชาดานั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นผู้ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังมีคามหมายลึกซึ้งที่ส่งผลต่อการก่อตั้งและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง จึงเป็นสิ่งที่ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของนางสุชาดาเพื่อสำรวจถึงคุณค่าและความสำคัญของการให้ทาน การมีเมตตา และการสนับสนุนพระศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันนี้

ประวัติของนางสุชาดาที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

นางสุชาดาเกิดเป็นธิดาของเสนานิคุมพี (หรือถูกกล่าวหาว่าเสนียะ) ในหมู่บ้านเสนานิคม ตำบลอรุเวลาเสนานิคม เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยสาวงามได้ทำพิธีบวงสรวงต่อเทพดาที่สิงสถิต ณ ต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งใกล้บ้านของนาง โดยได้ตั้งปณิธานความปรารถนาไว้ 2 ประการ คือ ขอให้ได้สามีที่มีบุญ มีทรัพย์สมบัติ และชาติสกุลเสมอกัน ขอให้บุตรคนแรกเป็นชาย ถ้าความปรารถนาทั้ง 2 ประการสำเร็จสมบูรณ์แล้วจะทำพิธีกรรมแก่ท่านด้วยของอันมีมูลค่า 100,000 กหาปณะ ครั้นกาลต่อมา ความปรารถนาของนางสำเร็จทั้งสองประการ โดยได้สามีเป็นเศรษฐีมีฐานะเสมอกัน และได้บุตรคนแรกเป็นชายนามว่า ยสะ นางได้ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปจนลูกชายแต่งงานแล้ว จึงปรากฏที่จะทำพิธีกรรมบวงสรวงสังเวยเทพดาด้วยข้าวมธุปายาสเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นางทาสีสาวใช้ไปปิดกวาดทำความสะอาดบริเวณโคนต้นไทรนั้น (อง.เอก.อ. (ไทย) 20/-/152) ในขณะเดียวกันเจ้าชายสิทธัตถะทรงอยู่ในช่วงที่ทรงบำเพ็ญเพียรอย่างหนัก หลังจากทรงเลิกจากความเป็นเจ้าชายและออกบวชแสวงหาความหลุดพ้นด้วยการทรมานตนเองมาเป็นเวลาถึง 6 ปี แต่ก็ยังไม่สามารถบรรลุธรรมได้

ตามประวัติสมัยพุทธกาลเชื่อกันว่านางสุชาดาได้นำข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส ถวายพระพุทธเจ้า ก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือนหก ในหนังสือปฐมสมโพธิกถาได้เล่าถึงนางสุชาดาที่ได้ถวายข้าวมธุปายาส ซึ่งสามารถสรุปเนื้อหาที่สำคัญได้ ดังนี้ นางสุชาดาเคยบนเทพเจ้าไว้ที่ต้นไทรเพื่อให้ได้สามีผู้มีชาติสกุลเสมอกันและได้ลูกที่มีบุญ เมื่อนางได้สมปรารถนาแล้วจึงหุงข้าวมธุปายาสเพื่อแกล้ม ก่อนที่จะถึงวันวิสาขปุณณมี เพ็ญเดือนหก นางสุชาดาก็ใช้ให้บุรุษทาสีกรรมกรทั้งหลายเอาผุงแม่โคจำนวน 1,000 ตัว

ไปเลี้ยงในปาเซอเมครือ เพื่อให้แม่โคทั้งหมดได้บริโภคเครื่องชะเอม อันจะทำให้ให้น้ำนมมีรสหวานหอม แล้วแบ่งโคนมออกเป็น 2 พวก พวกละ 500 ตัว เพื่อรีดเอาน้ำนมจากแม่โค 500 ตัว ในกลุ่มแรกมาให้แม่โคอีก 500 ตัวในกลุ่มหลังบริโภค ครั้นแล้วก็แบ่งแม่โคในกลุ่มหลังจำนวน 500 ตัว ออกเป็น 2 พวก พวกละ 250 ตัว แล้วรีดเอาน้ำนมแม่โค 250 ตัวจากกลุ่มแรกมาให้แม่โคอีก 250 ตัว ในกลุ่มหลังบริโภค กระทำการแบ่งกึ่งกันเช่นนี้ลงมาทุกชั้นๆ จนเหลือ 16 ตัว แล้วแบ่งออกเป็น 2 พวก พวกละ 8 ตัว นำนํ้านมของแม่โค 8 ตัวแรกมาให้อีก 8 ตัวสุดท้ายบริโภค ทำเช่นนี้เพื่อจะให้นํ้านมของแม่โค 8 ตัวที่เหลือมีรสหวานอันเลิศจนกระทั่งเหลือแม่โคที่จัดไว้ใช้ 8 ตัว

ในคืนก่อนวันเพ็ญเดือน 6 หนึ่งวัน นางจึงนำภาชนะมารองเพื่อเตรียมจะรีดน้ำนมใส่ลงขณะนั้น น้ำนมก็ไหลออกมาเองจนเต็มภาชนะเป็นมหัศจรรย์ปรากฏ นางสุชาดาเห็นดังนั้นก็รู้สึกปีติยินดีเข้ารับภาชนะซึ่งรองน้ำนมนั้นด้วยมือตน นำมาเทลงในภาชนะใหม่แล้วใส่ลงในกระทะนำขึ้นตั้งบนเตาไฟพื้นเตรียมก่อเพลิงด้วยตนเอง เวลานั้นสมเด็จพระอมรินทราบิราชก็เสด็จลงจุดไฟให้โชติช่วงขึ้นท้าวมหาพรหมทรงนำทิพย์เศวตฉัตร มากางกันเบื้องบนภาชนะที่หุงมธุปายาสนั้น ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ได้มาประทับยืนรักษาเตาไฟทั้ง 4 ทิศ เหล่าเทพดาทั่วทั้งหมื่นโลกธาตุ ต่างพากันนำเอาโภชนาหารอันเป็นทิพย์มาโปรยใส่ลงในกระทะด้วยเมื่อน้ำนมเดือดก็ปรากฏเป็นพองใหญ่ไหลเวียนขวาทั้งสี่จะกระเซ็นตกลงพื้นแผ่นดินแผ่นดินสักหยดหนึ่งก็ไม่มี หุงเสร็จแล้ว นางสุชาดาสั่งให้นางทาสีหญิงรับใช้ไปทำความสะอาด ปิดกวาดบริเวณต้นไทร นางทาสีไปแล้วกลับมารายงานให้นางสุชาดาทราบว่า เวลานี้รุกขเทพเจ้าที่จะรับเครื่องสังเวยได้สำแดงกายให้ปรากฏนั่งรออยู่ที่โคนต้นไทรแล้ว นางสุชาดาดีใจเป็นกำลัง จึงยกถาดข้าวมธุปายาสขึ้นทูลเกล้าถวายที่ต้นไทรพร้อมกับนางทาสีได้เห็นจริงอย่างนางทาสีเล่า นางจึงน้อมถาดข้าวมธุปายาสเข้าไปถวายพระมหาบุรุษทรงรับแล้วทอดพระเนตรดู นางทราบพระอาการกิริยาว่า พระมหาบุรุษไม่มีบาตรหรือภาชนะอย่างอื่นรับอาหาร นางจึงกล่าวคำมอบถวายข้าวมธุปายาสพร้อมทั้งถาดนั้น ถวายเสร็จแล้วก็ไหว้แล้วเดินกลับบ้านด้วยความยินดี และด้วยความสำคัญหมายว่าพระมหาบุรุษนั้นเป็นรุกขเทพเจ้า (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2551)

ภายหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะฉันข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวาย พระองค์ก็ได้มีกำลังและสติปัญญากลับคืนมา พระองค์ได้ตระหนักถึงความผิดพลาดของการบำเพ็ญเพียรทางสุดโต่งด้วยการทรมานตน และหันมาปฏิบัติตาม “ทางสายกลาง” คือ การไม่ทำร้ายร่างกายหรือจมอยู่ในกามคุณ จนนำไปสู่การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใต้ต้นโพธิ์ ณ พุทธคยา จากเนื้อหาที่นำมากล่าวแล้วนั้น นับเป็นบทบาทของนางสุชาดาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา เพราะเหตุที่นางเป็นผู้ถวายอาหารที่เป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้เจ้าชายสิทธัตถะมีพลังกำลังในการเดินทางต่อสู่การตรัสรู้ นางสุชาดาเป็นสัญลักษณ์ของการทำบุญด้วยศรัทธาและจิตใจบริสุทธิ์ ทำให้นางได้รับการยกย่องเป็นแบบอย่างของสตรีผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545) แม้การถวายทานด้วยข้าวมธุปายาสในครั้งนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยนัก แต่เมื่อกระทำที่ประกอบด้วยเหตุการณ์ที่เหมาะสม ก็ก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ต่อมาในภายหลังได้เสมอ

วิเคราะห์บทบาทของนางสุชาดาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

จากที่ได้ศึกษาเรื่องราวของนางสุชาดาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจะพบว่า นางนับเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา แม้จะเป็นเพียงหญิงชาวบ้าน

ธรรมดาก็ตาม แต่บทบาทของที่นั่งได้กระทำในครั้งนั้นได้รับการบันทึกไว้อย่างเด่นชัดในเรื่องราวการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะได้นำมาวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

1. บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แม้บทบาทของนางสุชาดาจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังการตรัสรู้ของพระพุทเจ้า แต่เหตุการณ์ที่นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสให้กับเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่ที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภายหลัง การถวายข้าวครั้งนี้ช่วยฟื้นฟูพลังกำลังและจิตใจของเจ้าชายสิทธัตถะ ทำให้พระองค์สามารถตรัสรู้และสร้างหลักคำสอนที่ต่อมากลายเป็นพื้นฐานของพระพุทธศาสนา

บทบาทสำคัญของนางสุชาดาในการอุปถัมภ์เจ้าชายสิทธัตถะด้วยศรัทธาอันแรงกล้านี้เป็นตัวอย่างของสตรีผู้มีส่วนในการสนับสนุนพระพุทธศาสนาแม้จะไม่ได้เผยแผ่คำสอนด้วยตัวเอง แต่นางได้แสดงถึงการมีจิตใจบริสุทธิ์ในการทำบุญ และการมีศรัทธาที่มั่นคงในคุณค่าของการกระทำบุญด้วยเจตนาดี สิ่งนี้ช่วยสนับสนุนแนวคิดเรื่อง “ทาน” หรือการให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นหนึ่งในหลักธรรมคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ บทบาทของนางสุชาดายังเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่มีส่วนร่วมในการบำรุงและสนับสนุนศาสนา สตรีในยุคนั้นมักถูกจำกัดบทบาทในสังคม แต่การกระทำของนางสุชาดาแสดงให้เห็นว่าสตรีสามารถมีส่วนสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับจิตวิญญาณและสังคมได้ บทบาทนี้ทำให้ชื่อของนางสุชาดาถูกยกย่องและกล่าวถึงในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในฐานะผู้ที่มีส่วนร่วมในเส้นทางการตรัสรู้ของพระพุทเจ้า

ดังนั้น ถึงแม้ว่านางสุชาดาจะไม่ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง แต่การอุปถัมภ์ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าในช่วงสำคัญของชีวิตเจ้าชายสิทธัตถะมีส่วนช่วยส่งเสริมการตรัสรู้ และเป็นพื้นฐานที่ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและขยายตัวในภายหลัง

2. บทความด้านการเป็นผู้ริเริ่มในการถวายข้าวมธุปายาส

การถวายข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นประเพณีที่เรียกกันว่า “กวนข้าวทิพย์” โดยเฉพาะประเทศไทยนั้นถูกจัดให้เป็นพระราชพิธีกระทำในเดือน 10 ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และได้รับการฟื้นฟูครั้งใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 1 และมาละเว้นเลิกรา ไปในสมัยรัชกาล ที่ 2 และรัชกาลที่ 3 แล้วมาได้รับการฟื้นฟู อีกครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา (สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุทธสมมหาเถระ, 2500) ด้วยเหตุนี้ ข้าวมธุปายาสจึงเป็นข้าวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทเจ้าและพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระโศภิตได้เสวยข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวายก่อนวันตรัสรู้หลังจากเสวยแล้วจึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาวพุทธจึงเชื่อว่าข้าวมธุปายาสเป็นข้าวทิพย์ที่ใครได้บริโภคแล้วจะทำให้มีโชค สุขภาพร่างกายแข็งแรง จึงนิยมกวนข้าวมธุปายาสถวายแก่พระสงฆ์เพื่อเป็นการทำบุญ สำหรับในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะจัดในเดือน 12 บางแห่งจะจัดในเดือน 1 ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวกล้าในท้องนาเริ่มรวงข้าว และเครื่องกวนข้าวทิพย์ประกอบด้วย ถั่ว นม น้ำตาล น้ำผึ้ง น้ำอ้อย งา เนย น้ำกะทิ และนมที่คั้นจากรวงข้าว ประเพณีกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ที่สืบทอดแทรกในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ บูชาพระรัตนตรัย และอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย (พระครููปทุมปรีดีการ รวิวัฒน์, 2558)

ตามประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาการถวายข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาในครั้งนั้นเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหตุการณ์นี้ไม่ได้เป็นเพียงการถวายอาหารธรรมดา แต่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์และจิตวิญญาณที่ลึกซึ้ง ดังนี้

1) การฟื้นฟูพลังกำลังและจิตใจของเจ้าชายสิทธัตถะ

ในขณะนั้นเจ้าชายสิทธัตถะทรงบำเพ็ญเพียรอย่างหนักด้วยการทรมานตนเองเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น หลังจากทรงอดอาหารและบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นเวลานาน พระองค์ทรงอ่อนแอและขาดกำลัง การถวายข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาจึงมีความสำคัญในแง่ที่ช่วยฟื้นฟูพลังกำลังให้เจ้าชายสิทธัตถะกลับมามีเรี่ยวแรงทั้งกายและใจ

2) จุดเปลี่ยนสู่การเดินตาม “ทางสายกลาง

การฉันข้าวมธุปายาสทำให้เจ้าชายสิทธัตถะตระหนักว่าการทรมานตนเองจนร่างกายอ่อนแอนั้นไม่ใช่หนทางที่จะนำไปสู่การตรัสรู้ พระองค์จึงหันมาปฏิบัติตาม “ทางสายกลาง” (มัชฌิมาปฏิปทา) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงทั้งการทรมานตนเองอย่างสุดโต่งและการหมกมุ่นในกามสุข การเดินตามทางสายกลางนี้ถือเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาและเป็นพื้นฐานของคำสอนที่พระองค์เผยแผ่หลังการตรัสรู้

3) ส่งเสริมการตรัสรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภายหลัง

การถวายข้าวมธุปายาสเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากไม่มีเหตุการณ์นี้เจ้าชายสิทธัตถะอาจไม่สามารถมีพลังกำลังและสติปัญญาที่จะตรัสรู้ได้ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นเหตุการณ์ที่นำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กว้างขวางในภายหลัง เพราะเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า การถวายข้าวมธุปายาส หรือภายหลังมักเรียกกันว่า ประเพณีกวนข้าวทิพย์ ส่งผลก่อให้เกิดเป็นคุณค่า 6 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านครอบครัว คือ เป็นประเพณีที่ทำให้กลุ่มเครือญาติได้มีโอกาสพบปะกัน 2) คุณค่าด้านสังคม คือ สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชน และหน่วยงานภายในชุมชน 3) คุณค่าด้านขนบธรรมเนียมประเพณี คือ เป็นประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นระยะเวลาที่ยาวนานส่งต่อรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 4) คุณค่าด้านศาสนา เป็นประเพณีที่ช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาทั้งในด้านการเรียนรู้พุทธประวัติและการซึมซับคตินิยมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต 5) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ เป็นการช่วยกระตุ้นระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนให้มีความคึกคัก มีการเปิดร้านค้าบริเวณรอบพิธี และมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนบูชาข้าวทิพย์ไปรับประทาน นำปัจจัยที่ได้รับไปบำรุงเสนาสนะภายในวัด และ 6) คุณค่าด้านการอนุรักษ์ เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาเป็นเวลานาน ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากชาวบ้านให้มีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกๆ ปี เพื่อเป็นการสืบทอดอนุรักษ์ประเพณีให้คู่กับชุมชนต่อไป (พระครูพิมลิตติคุณ (เปี้ยว สมบัติทองใบ), 2564) ดังนั้น บทบาทของนางสุชาดาและการถวายข้าวมธุปายาสจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญยิ่งต่อการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา

4) ตัวแทนสตรีผู้มีบทบาทในพระพุทธศาสนา

คำว่า “สตรี” มีที่มาจากประเพณีหนึ่งในสมัยก่อนพุทธกาล ซึ่งมาจากสตรีชาวอินเดียโดยมีต้นเหตุจากยุคดึกดำบรรพ์ที่ประชาชนชาวอินเดียตั้งแต่พระราชาลงมาจนถึงประชาชนทั่วไปพากันยึดถือเป็นจารีตว่า ผู้หญิงสาวหลังจากที่แต่งงานแล้ว หากสามีตายลงหญิงผู้เป็นภรรยานั้นจะต้องกระโดดเข้ากองไฟในเวลาที่เขาเผาศพของสามีเพื่อตายตามสามีไปด้วย เพราะเหตุที่ผู้หญิงปฏิบัติเช่นนี้จึงได้มีชื่อว่า “สตี” หรือ “สตีรี” แปลว่า ผู้ยอมตายไปกับสามี และเรียกผู้หญิงอีกคำหนึ่งว่า “สมร” แปลว่า “ผู้ยอมตายด้วยกัน”

การที่ภรรยายอมตายด้วยการกระโดดเข้าไปในกองไฟที่กำลังเผาสามีเพื่อให้ตัวตายไปกับสามีนั้น เพราะประเพณีของชาวอินเดียมีข้อบังคับว่า หญิงหม้ายที่ไร้สามีแล้ว ย่อมเป็นที่รังเกียจของสังคมทั่วไปในยุคนั้น จึงทำให้สตรีในยุคสมัยนั้นตกอยู่ท่ามกลางความลำบาก เพราะเมื่อสามีตายไปก็ต้องจำใจกระโดดเข้ากองไฟไปตามสามี ถ้ามีลูกก็ต้องจำใจทิ้งลูกเพื่อปฏิบัติตามประเพณีที่เคร่งครัด (นางวีรณัฐ พรหมจักร, [ออนไลน์])

นางสุชาดาถือเป็นหนึ่งในตัวแทนของสตรีที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา แม้ว่านางจะเป็นหญิงชาวบ้าน แต่การกระทำของนางได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา เหตุการณ์นี้ยังเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงสามารถมีบทบาทในการสนับสนุนและเสริมสร้างศาสนาได้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านศรัทธาหรือการกระทำที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ การกระทำของนางเป็นสิ่งบ่งบอกได้เป็นอย่างดีว่าสตรีสามารถที่จะทำอะไรได้หลายอย่าง นอกเหนือไปจากที่จะดูแลบ้านเรือนหรือเลี้ยงลูกอยู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับในยุคปัจจุบันที่สตรีมีสิทธิในด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น เช่น การให้สิทธิแก่สตรีในการเลือกตั้ง และสิทธิเสรีภาพอื่นๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งได้มีองค์กรในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะสหประชาชาติได้จัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Woman-CEDAW) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2522 หรือ ค.ศ. 1979 โดยอนุสัญญานี้มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิสตรีให้มีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ (สำนักคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, [ออนไลน์])

ดังนั้น การถวายข้าวมธุปายาสของนางสุชาดามีความสำคัญในหลายแง่มุม ตั้งแต่การฟื้นฟูพลังกำลังของเจ้าชายสิทธัตถะจนเป็นเหตุให้พระองค์ก้าวสู่การเดินตามทางสายกลาง การเป็นสัญลักษณ์ของศรัทธาและการทำบุญด้วยจิตใจบริสุทธิ์ ไปจนถึงการส่งเสริมการตรัสรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เหตุการณ์ดังกล่าวนี้จึงถูกยกย่องว่าเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นที่สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

3. บทบาทด้านการสนับสนุนและอุปถัมภ์ในการก่อตั้งพระพุทธศาสนา

แม้ว่าในแง่ประวัติศาสตร์นางสุชาดาจะไม่ได้มีบทบาทในการก่อตั้งพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่การถวายข้าวมธุปายาสแก่เจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้นั้นเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างมากในการนำไปสู่การก่อตั้งพระพุทธศาสนา บทบาทของนางสุชาดาในเหตุการณ์นี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมกระบวนการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และส่งผลโดยตรงต่อการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา ดังนี้

1) การสนับสนุนในช่วงเวลาสำคัญ

เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงบำเพ็ญเพียรด้วยการทรมานตนเองอย่างสุดโต่งเป็นเวลานานถึง 6 ปี โดยไม่ทรงฉันอาหารเพียงพอ ทำให้ร่างกายอ่อนแอและใกล้จะสิ้นพลัง ในช่วงเวลานี้เอง นางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาส ซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง การถวายนี้ได้ช่วยฟื้นฟูพลังกำลังของเจ้าชายสิทธัตถะอย่างมาก ทำให้พระองค์มีเรี่ยวแรงพอที่จะคิดทบทวนและตัดสินใจหันไปปฏิบัติตาม “ทางสายกลาง” ซึ่งเป็นแนวคิดที่พระองค์นำมาใช้ในการบำเพ็ญเพียรจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งภายหลังนางสุชาดาได้รับยกย่องว่า เป็นผู้เลิศกกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายผู้ถึงสรณะก่อน (อง.เอก. (ไทย) 20/258/32)

2) จุดเปลี่ยนจากการทรมานตนสู่ทางสายกลาง

การฉันข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะ หลังจากทรงตระหนักว่าการทรมานตนสุดโต่งไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง พระองค์ได้เลิกปฏิบัติทางสุดโต่งนี้ และหันมาใช้แนวทางสายกลางที่สมดุลระหว่างการไม่หลงใหลในกามคุณและไม่ทรมานตนเอง แนวคิดนี้

กลายมาเป็นหลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนาและถูกนำมาเผยแพร่ต่อไป การตระหนักถึงความผิดพลาดของการทรมานตนเองนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่พระองค์ได้รับพละกำลังจากการฉนข้ามรูปายาสที่นางสุชาดาถวาย

3) การช่วยให้เกิดการตรัสรู้

การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การก่อตั้งพระพุทธศาสนา ในแง่นี้ บทบาทของนางสุชาดาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการถวายข้ามรูปายาสของนางมีส่วนช่วยในการทำให้เจ้าชายสิทธัตถะฟื้นฟูทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้พระองค์พร้อมที่จะทำสมาธิได้ตั้งโพธิ์และตรัสรู้ หลังจากที่ได้ตรัสรู้ พระพุทธเจ้าได้เริ่มเผยแผ่ธรรมะหรือคำสอนที่กลายเป็นรากฐานของพระพุทธศาสนา

4. สัญลักษณ์ของการให้ทานและศรัทธาที่บริสุทธิ์

นางสุชาดาถือเป็นตัวอย่างสำคัญของการให้ทานด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์และความศรัทธาที่ไม่มีเงื่อนไข นางสุชาดาถวายข้ามรูปายาสแด่เจ้าชายสิทธัตถะด้วยความศรัทธา แม้ว่านางจะเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์ คือ เทพารักษ์ แต่การทำบุญด้วยจิตใจบริสุทธิ์ของนางได้มีส่วนช่วยให้เกิดเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การก่อตั้งพระพุทธศาสนา

5) ตัวแทนของสตรีที่มีบทบาทในการสนับสนุนศาสนา

แม้ว่านางสุชาดาจะไม่ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยตัวเอง แต่บทบาทของนางในการถวายอาหารแก่เจ้าชายสิทธัตถะในช่วงเวลาสำคัญนั้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสตรีในเชิงสนับสนุนทางศาสนา นางสุชาดาเป็นตัวแทนของสตรีที่มีบทบาทในการช่วยให้พระพุทธเจ้าสามารถเดินทางไปสู่การตรัสรู้ และเป็นแบบอย่างของการทำบุญและสนับสนุนบุคคลสำคัญทางจิตวิญญาณ ดังนั้น นางสุชาดามีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งพระพุทธศาสนา โดยการถวายข้ามรูปายาสให้เจ้าชายสิทธัตถะที่กำลังอ่อนล้าก่อนการตรัสรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูพละกำลังและจิตใจของพระองค์ ทำให้พระองค์สามารถตรัสรู้ได้ในที่สุด บทบาทของนางสุชาดาเป็นตัวอย่างของการให้ทานด้วยศรัทธาและจิตใจบริสุทธิ์ และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การก่อตั้งและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภายหลัง

4. บทบาทในฐานะอุบาสิกาคนแรก

นางสุชาดามีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยนางถือว่าเป็นอุบาสิกาคนแรกหรือผู้หญิงคนแรกที่แสดงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แม้ว่าเหตุการณ์ถวายข้ามรูปายาสจะเกิดขึ้นก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะตรัสรู้ แต่ในเชิงสัญลักษณ์แล้ว การกระทำของนางสุชาดาแสดงถึงความศรัทธาและการอุปถัมภ์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา ดังนี้

1) อุบาสิกาคนแรกในทางจิตวิญญาณ

แม้ตามหลักประวัติศาสตร์ นางสุชาดาจะถวายข้ามรูปายาสให้กับเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เหตุการณ์นี้ถือเป็นการแสดงออกถึงศรัทธาและการอุปถัมภ์ที่สำคัญ นางสุชาดาแสดงความเคารพและศรัทธาต่อผู้ที่เธอเชื่อว่าเป็นบุคคลสำคัญ ซึ่งในทางจิตวิญญาณและความเชื่อของพระพุทธศาสนา การถวายทานนี้ถือเป็นการทำบุญครั้งใหญ่และถือเป็นการอุปถัมภ์ศาสนาที่สำคัญ หลังจากที่ได้ตรัสรู้และกลายเป็นพระพุทธเจ้า ศรัทธาและการอุปถัมภ์ของนางสุชาดาได้รับการยอมรับในฐานะอุบาสิกาคนแรก ผู้ซึ่งถวายทานและมีส่วนช่วยให้เกิดการตรัสรู้ และการเผยแผ่คำสอนที่สำคัญต่อมา

2) บทบาทของอุบาสิกาในการสนับสนุนพระพุทธศาสนา

คำว่า “อุบาสิกา” หมายถึงหญิงที่นับถือและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า อุบาสิกามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนพระพุทธศาสนาผ่านการทำบุญและการอุปถัมภ์พระสงฆ์ เช่นเดียวกับนางสุชาดาที่ได้ถวายข้าวมธุปายาสซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการให้ทานด้วยศรัทธาที่บริสุทธิ์ ในภายหลังหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็ได้เริ่มปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธองค์ ซึ่งนางสุชาดาถูกยกย่องในฐานะผู้ริเริ่มหรือเป็นต้นแบบของอุบาสิกา

3) ศรัทธาและการถวายทานของอุบาสิกาคณแรก

การถวายข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาแสดงให้เห็นถึงศรัทธาที่เต็มเปี่ยม นางสุชาดาถวายอาหารด้วยจิตใจบริสุทธิ์และไม่มีการคาดหวังผลตอบแทนใดๆ การให้ทานโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนนี้เป็นคุณธรรมสำคัญที่ถูกสืบทอดและปฏิบัติกันต่อมาในพระพุทธศาสนา การกระทำของนางสุชาดาถูกมองว่าเป็นการเริ่มต้นของการอุปถัมภ์ศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า

4) แบบอย่างของการอุทิศตนของอุบาสิกาในสังคม

นางสุชาดาในฐานะอุบาสิกาคณแรกเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่มีบทบาทในการส่งเสริมศาสนา ในช่วงเริ่มต้นของพระพุทธศาสนา เธอเป็นตัวแทนของสตรีที่มีความศรัทธาและจิตใจอันบริสุทธิ์ การกระทำของเธอแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของสตรีในศาสนา และบทบาทของอุบาสิกาในการสร้างสรรค์และสนับสนุนคำสอนของพระพุทธเจ้าในยุคแรก นางสุชาดาถูกยกย่องให้เป็นแบบอย่างของการอุทิศตนในฐานะอุบาสิกา และเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น นางสุชาดามีบทบาทสำคัญในฐานะอุบาสิกาคณแรกของพระพุทธศาสนา การถวายข้าวมธุปายาสที่เธอได้ทำด้วยความศรัทธาบริสุทธิ์นั้นได้กลายเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ส่งเสริมการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงการสนับสนุนศาสนาด้วยจิตใจที่เปี่ยมด้วยความศรัทธา นางสุชาดาได้รับการยกย่องให้เป็นต้นแบบของอุบาสิกา ซึ่งเป็นผู้หญิงที่มีบทบาทในการสนับสนุนและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

ข้อคิดจากเรื่องของนางสุชาดา

เรื่องราวของนางสุชาดาในฐานะผู้ถวายข้าวมธุปายาสให้กับเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่จะตรัสรู้ เป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และยังให้ข้อคิดและบทเรียนที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนี้:

1. ความศรัทธาและการทำบุญด้วยจิตใจบริสุทธิ์

การถวายข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาอันแรงกล้า และการทำบุญด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ นี่คือนิยามที่สำคัญในการทำบุญ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนหรือผลประโยชน์ การกระทำดีและมีจิตใจที่บริสุทธิ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกว่าการทำเพื่อความต้องการส่วนตัว

2. การทำทานมีพลังในการเปลี่ยนแปลงชีวิต

การทำทานไม่เพียงแต่ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับ แต่ยังสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้ให้ได้เช่นกัน นางสุชาดาทำการถวายทานที่ส่งผลให้เจ้าชายสิทธัตถะพ้นทุกข์และสามารถตรัสรู้ได้ การให้ทานด้วยความมีเมตตาและความรักสามารถนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชีวิตของตนเองและคนอื่น

บทบาทสำคัญในการก่อตั้งพระพุทธศาสนา ผ่านการถวายข้าวมธุปายาสที่ส่งผลให้เจ้าชายสิทธัตถะสามารถตรัสรู้ได้ เป็นสัญลักษณ์ของการทำบุญด้วยความบริสุทธิ์และการสนับสนุนพระพุทธศาสนาในฐานะผู้หญิงในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะอุบาสิกากคนแรกที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาในภายหลัง

เอกสารอ้างอิง

- นางวีรณัฐ พรหมจักร. บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://slc.mbu.ac.th/wp-content/uploads/2016/11บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล.pdf.pdf> [20 พฤศจิกายน 2568].
- ผู้จัดทำเว็บไซต์. พระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ 84000. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=20&i=152&p=1> [20 พฤศจิกายน 2568].
- พระครูพุ่มปรีดีการ รวินโณ. (2558). การศึกษาวิเคราะห์ประเพณีการถวายข้าวมธุปายาส: กรณีศึกษาอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. วารสารวันมูฮอญแห่งพุทธศาสน์ปริทรรศน์, 2(1), 127-134. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434/article/view/247633
- พระครูพิมลิตติคุณ (เปี้ยว สมบัติทองใบ). (2564). ศึกษาคติธรรมในประเพณีกวนข้าวทิพย์ของประชาชนในตำบลพญาแมน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2545). รายงานการสังเคราะห์ภาพรวมชุดโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สำนักคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women-CEDAW). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.nhrc.or.th/th/International-obligations/2384> [20 พฤศจิกายน 2568].
- สมเด็จพระพุทธมาจารย์ พุทธสรมหาเถระ. (2500). ตำราดูลักษณะแมว กวนข้าวทิพย์-พิธีพิธีกรรมศาสตร์. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2551). ปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

วารสารสื่อวิชาการและวิจัย มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของนักวิจัย นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปโดยรูปแบบผลงานที่วารสารจะรับพิจารณา มี 3 ประเภท คือ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือ

บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารสื่อวิชาการและวิจัยนี้ จะต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ก่อนเพื่อให้วารสารมีคุณภาพและนำไปอ้างอิงได้

การเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ และงานวิชาการอื่นๆ มีดังนี้

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และชื่อบัญญัติตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น ให้เขียนคำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยวงเล็บภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ บทความส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษควรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ

2. การพิมพ์ ให้จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ด้วยรูปแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 พอยต์ โดยจัดหน้ากระดาษขนาด A4 ตั้งค่าน้ำหนักกระดาษสำหรับการพิมพ์ห่างจากขอบกระดาษทุกด้าน ด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร)

3. จำนวนหน้า บทความวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ และบทความวิชาการ ตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่เกิน 15 หน้า กระดาษ ขนาด A4

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. บทความวิจัย

1.1 ชื่อเรื่อง ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช้คำย่อชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยมาก่อน

1.2 ชื่อผู้นิพนธ์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบันที่สังกัด และอีเมลของผู้เขียนหลักและร่วม

1.3 บทคัดย่อ (abstract) ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์อย่างต่อเนืองกันไม่ควรเกิน 200 คำ หรือมีความยาวไม่เกิน 12 บรรทัด ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ

1.4 คำสำคัญหรือคำหลัก (Keywords) ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา จำนวนไม่เกิน 5 คำ

1.5 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาหรือบทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าวๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและวิจัยนั้นด้วย

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย ให้ระบุรายละเอียดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งื่อนำมาศึกษา จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ผลการวิจัย แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจนได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตารางแผนภูมิแทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง หรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.8 อภิปรายผล ชี้แจงว่าผลการศึกษาดตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นและมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์หรือทิ้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

1.9 ตาราง รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น และต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วนในกรณีที่เป็นตาราง คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีเป็นรูปภาพ หรือแผนภูมิคำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

1.10 บรรณานุกรม สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป

2. บทความวิชาการ

2.1 ชื่อเรื่อง

2.2 ผู้แต่ง

2.3 บทนำ

2.4 เนื้อหา

2.5 บทสรุป

2.6 บรรณานุกรม

3. บทวิจารณ์หนังสือ

3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือ

3.2 ชื่อผู้วิจารณ์

3.3 บทวิจารณ์

3.4 บรรณานุกรม

4. งานวิชาการอื่น

กรอบในการเขียนให้ใช้ในกรณีเดียวกันกับงานวิชาการข้างต้น

ขอบเขตการตีพิมพ์

วารสารสื่อวิชาการและวิจัย เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครอบคลุมในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมโดยเน้นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา ศาสนา ภาษาบาลีสันสกฤต การศึกษาเชิงประยุกต์ การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วาระการตีพิมพ์

วารสารสื่อวิชาการและวิจัย มีวาระการตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม และฉบับที่ 3 เดือนกันยายน-ธันวาคม

การส่งบทความ

สำหรับบทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสื่อวิชาการและวิจัย จะต้องส่งผ่านระบบลงเบียนออนไลน์ที่ <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JERR> เท่านั้น สามารถติดต่อและสอบถามข้อมูลได้จากช่องทาง ดังนี้ Phone: 095 235 3269, E-mail: jerr2568@gmail.com และ Facebook: วารสารสื่อวิชาการและวิจัย

การเขียนบรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

การรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้นๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อเอกสารบรรณานุกรม สำหรับบทความภาษาไทย หรือ References สำหรับบทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้รูปแบบการเขียนแบบ APA V.6 (American Psychological Association) ตัวอย่างการเขียนมีดังนี้

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี)./สถานที่พิมพ์./ผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

Potter, M.E. (1990). *The Competitive advantage of nations*. New York: Free Press.

บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่หรือเล่มที่/(ฉบับที่ (ถ้ามี))./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ชัยณรงค์ ศรีมันตะ. (2563). ธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาโทมัส ฮอบส์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 28(1), 48-72.

Foster, W.P. (2004). The decline of the local a challenge to educational leadership. *Education Administration Quarterly*, 40(2), 176-191.

วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย/(ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์
และสารนิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ชื่อสาขาวิชา./คณะ./
ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

นพพร ไทยเจริญ. (2549). การสร้างชุดการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่อง ดินและหินใน
ท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชา
หลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

Shim, W. J. (1996). Contamination and bioaccumulation of tributyltin and triphenyltin compounds
in the Chinhae Bay system. Korea. *Master's thesis*. Department of Oceanography, Seoul
National University.

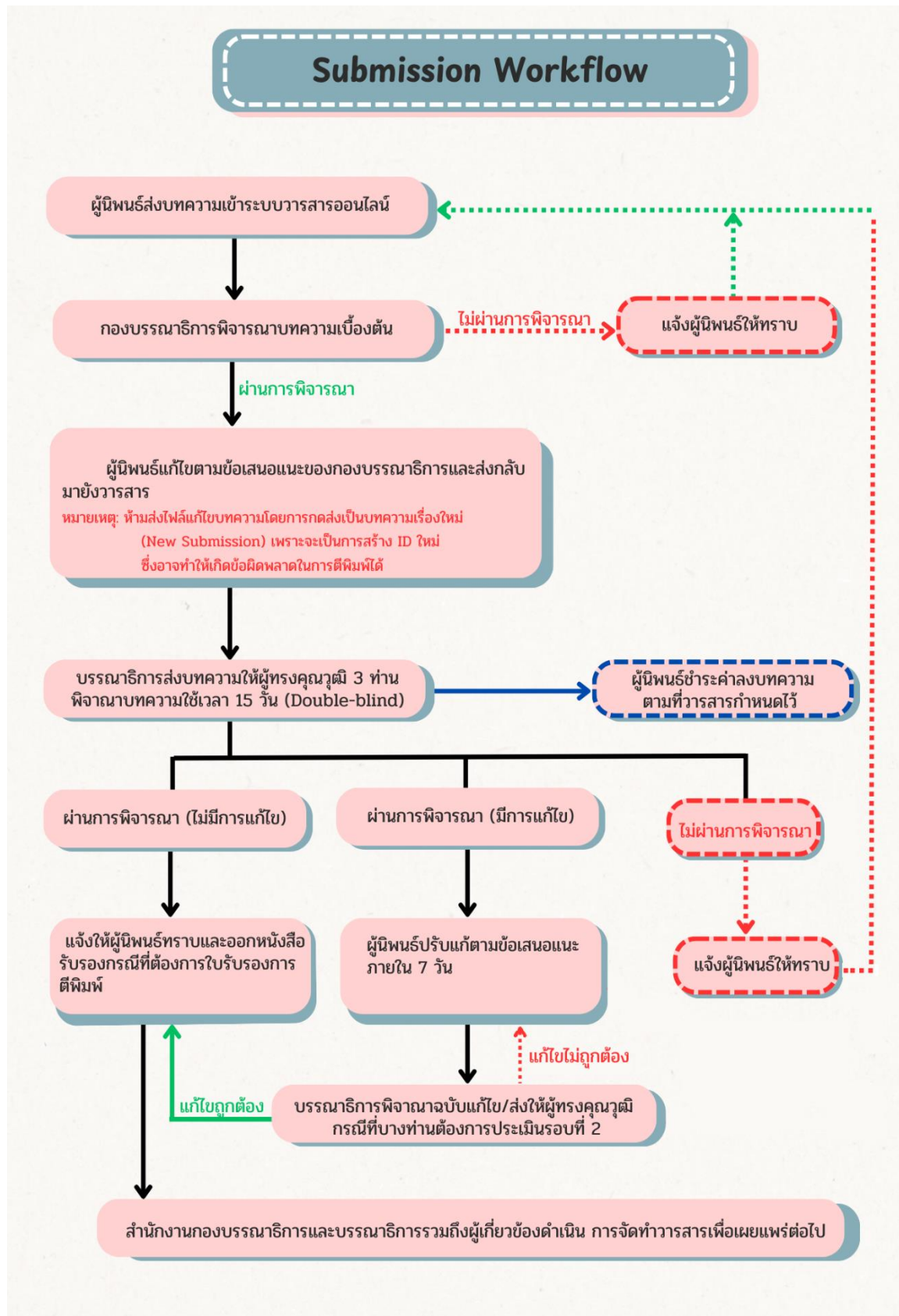
บทความจากเว็บไซต์ (Web Site)

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อบทความ./[ออนไลน์]./แหล่งที่มา/วัน/เดือน/ปี.

ตัวอย่าง

พรรณี บัวเล็ก. พัฒนาการทุนนิยมในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://research.krirk.ac.th/pdf>. [25 ธันวาคม 2555]

ขั้นตอนการส่งและพิจารณาบทความ





ยกระดับวิชาการ สร้างสรรค์งานวิจัย

Enhancing Academic Work and Research Development

Editorial Board

Journal of Educational Resources and Research

Tel. 095 235 3269

E-mail: jerr2568@gmail.com